

3:e årg. 1900.

December.

N:o 5.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

UNDER MEDVERKAN AF

OSCAR ALIN, HUGO BLOMBERG OCH C. A. REUTERSKIÖLD.

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 2: 00.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1901 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitage af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från samt *anmärkingar* af nyare statsvetenskaplig litteratur. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att under medverkan af proff. O. ALIN och H. BLOMBERG samt doc. C. A. REUTERSKIÖLD redigeras af undertecknad med biträde af doc. L. WIDELL och fil. kand. S. WALLENGREN såsom redaktionssekreterare, af hvilka den förstnämnde handlägger alla löpande ärenden. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet d:r G. THULIN m. fl.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 60 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i December 1900.

P. Fahlbeck.

Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar.

Af

Lektor R. Törnebladh.

IV.

Riksdagen 1900 företedde ett märkligt fall i fråga om anställandet af gemensam votering.

I Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof föreslogs i punkten 23 under fjerde hufvudtiteln bland annat, att riksdagen måtte för fortsatt stärkande af landets fasta försvar bevilja 4,853,100 kr. samt till utgående under år 1901 däraf anvisa 2,147,500 kr.

S. U. hemställde i sitt utlåtande nr 5 i punkten 24:o mom. b. om bifall härtill, men reservanter yrkade, att riksdagen måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, att riksdagen för fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar å extra stat för år 1901 anvisade 2,147,500 kr. F. K. antog S. U:s förslag, men A. K. biföll reservationen.

Härpå framlade S. U. (i mem. 45: 3:o), med förmälan, att de olika besluten icke kunnat af utskottet sammanjämkas, för frågans afgörande genom gemensam omröstning följande förslag till voteringsproposition. «Den som i likhet med F. K. vill, att riksdagen må för fortsatt stärkande af landets fasta försvar bevilja 4,853,100 kr. samt till utgående under år 1901 däraf anvisa 2,147,500 kr., röstar *ja*; den det ej vill, röstar *nej*; vinner *nej*, har riksdagen,

i likhet med A. K., på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, att riksdagen för fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar å extra stat för år 1901 anvisat 2,147,500 kr. Reservationer voro afgifna af 7 ledamöter från A. K.

F. K. godkände voteringspropositionen. I A. K. (^{31/3}) uppträdde först en af reservanterna hr *H. Andersson* i V. Nöbbelöf. Denne meddelade, att inom S. U. ett förslag till sammanjämkning framställt af A. K:s ledamöter, hvilket gått ut på att dels till ändamålet bevilja 4,853,100 kr. och däraf till fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar för 1901 anvisa 2,147,500 kr., *dels ock* i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att, därest Kongl. Maj:t skulle finna nödigt att förelägga en kommande riksdag förslag angående befästningsanläggning vid Boden, i samma förslag måtte innefattas åtskilliga — närmare angifna — upplysningar, på det att samtliga till denna fästningsanläggning hänförliga utgifter måtte kunna samtidigt bedömas. Detta förslag hade dock ej vunnit bifall af F. K:s ledamöter.

För sin del funne tal. det omöjligt att votera gemensamt om frågan, ty om F. K:s beslut godkändes, skulle i voteringspropositionen icke komma att finnas ett ord om, till hvilka fästningsbyggnader millionerna skulle användas, utan endast att de vore anvisade till landets fasta försvar. Det skulle således blifva K. Maj:t obetaget att anlägga fästningar, hvar han ville, men K. M:t hade aldrig begärt det och icke håller någon motionär.

Herr *Hedin* i Stockholm talade ock för afslag. Han framhöll riksdagens rätt att, huru långt i detalj den själf ville, specificera anslag till statsutgifter såsom i grundlagen tydligen angifven och oomtivistad. Vidare påminde han om ett fall från 1868, då en liten summa i klump begärts för befästningsändamål (fortsatta arbeten). S. U. afstyrkte detta och afgaf specificerad förslag, A. K. godkände utskottets förslag, men F. K. beviljade summan i klump trots bestämda gensagor, särskildt från hr *C. F. Wærn*. Därefter blef dock proposition om gemensam votering, i hvilken äfven en skrifvelse inrymts, beslutad. Sedan dess hade den principen stått fast, att riksdagen icke bortgaf summor i klump till det fasta försvaret, utan visshet om, hvartill de skulle användas.

Äfven herrar *Pehrson* i Törneryd och *v. Friesen* yttrade sig emot votering.

Å andra sidan stodo hrr *I. Månsson* och *Elowson*. Den förre betonade, att i A. K:s kläm var inlagdt, att anslaget afsetts för de nuvarande fästningarna och icke för några nya; i realiteten gällde frågan således Boden eller icke Boden. Tal. erkände emellertid, att det hade varit bättre, riktigare och enklare, ifall förslagen till klämmar och voteringsproposition hade innehållit bestämda summor för de olika ändamålen och särskildt angifvit, hvad som behöfts för Boden, samt menade, att det vore att hoppas, att man för framtiden finge det så ställdt. Men med den kungliga propositionen förhölle det sig så, att, sedan där talats om de olika fästningarna, bland dem Boden, klämmarne vore framställda på liknande sätt, som skett i den föredragna voteringspropositionen, och utan att någon uppdelning blifvit gjord. Han ansåge, att en väsentlig skillnad förelåge med afseende å statsutgiftens såväl belopp som ändamål. Herr *Elowson* beklagade, att sammanjämkning icke föreslagits, men ansåg votering böra äga rum. Ordet *nuvarande* hade en reell betydelse. Därigenom vore till samma ändamål olika belopp anslagna för 1901, af F. K. till redan befintliga fästningar ett belopp, mindre än kr. 2,147,500, som A. K. beviljat uteslutande till redan befintliga fästningar, hvaremot till nyanläggning intet beviljats af A. K.

Det bör vidare erinras, att hr *Andersson* i ett af sina senare anföranden framhöll, att det belopp, som F. K. beviljat utöfver 2,147,500 kr., icke nu vore anvisadt och således icke någon utgift. Han hänvisade ock, i likhet med Herr *Hedin*, till försvarspropositionen 1897, då votering afslogs.

Talmanuen grefve *R. de la Gardie* åberopade 65 § R. O., hvars stadgande vore ovillkorligt och bestämdt, så att ingendera af kamrarna kunde egenmäktigt förhindra gemensam votering genom att utan fullt giltiga skäl vägra att godkänna framlagd voteringsproposition.

Att det i den nu föredragna frågan gällde en statsutgift, vore väl tydligt för en och hvar, och sammanjämkning vore ej föreslagen.

Det hade anmärkts, att ja-propositionen ginge längre än Kongl. Maj:ts proposition. Men den vore i själfva verket ord för

ord lika med K. M:ts hemställan i propositionen. Hvad ändamålen i de särskilda besluten anginge, vore dessa beslut affattade såsom svar på den ena rubriken i K. M:t proposition: landets fasta försvar.

Det hade påståtts, att ja-propositionen skulle vara inkonstitutionell, emedan den upptoge summan i klump och icke i detaljer. I det fallet vidlåde samma förhållande nej-propositionen, och säkert vore, att riksdagen både i kamrarna och vid gemensam votering många gånger förut fattat beslut, som rört summor i klump, utan att ingå i detaljer.

Då han ansåge, att vägran af godkännande af voteringspropositionen stode i uppenbar strid med 65 § R. O., finge han förklara sig förhindrad att framställa proposition på yrkandet om icke godkännande af voteringspropositionen.

Härpå följde en kort, af ett par talare hetsigt förd, diskussion, efter hvilkens slut kammaren med 119 röster mot 90 förklarade, att yrkandet om icke godkännande af voteringspropositionen skulle till proposition upptagas.

I följd häraf blef öfverläggningen jämlikt 61 § R. O. förklarad hvilande och målet förvisadt till K. U. Enligt nämnda § åligger det för sådant fall K. U. att ofördröjligen inkomma med motiveradt yttrande öfver frågans stridighet eller enlighet med grundlagen.

K. U:s memorial i ämnet är dagtecknad den 5 april. Utskottet anför först grundlagens ord i 61 § R. O. så lydande: «Talman må ej vägra proposition, utom när han finner väckt fråga strida mot grundlags lydelse; och bör han då alltid anföra skälen till sin vägran». Det fortsätter därefter: «enligt detta grundlagsbud äger således talman övedersägligen rätt att vägra proposition på sådana yrkanden, som han finner strida mot grundlagens lydelse». Något undantag härifrån kände grundlagarna icke, «och yrkanden rörande af vederbörligt utskott uppsatta förslag till voteringspropositioner för gemensam omröstning måste alltså äfven vara föremål för sådan pröfning». K. U. anför vidare, att under ständsriksdagarna talmännen äfven med afseende å uppsatta voteringspropositioner mer än en gång begagnat rätten att vägra proposition, samt meddelar, att visserligen vid 1856—1858

års riksdag K. U. vid pröfning med flertalets röster förnekat talmannens rätt, men däremot vid 1862—1863 års riksdag enhälligt godkänt talmannens i bondeståndet vägran att framställa proposition å afslag å en af S. U. framlagd voteringsproposition. Jämväl under nuvarande representationsskick hade talmannen begagnat enahanda rätt: så 1872 och 1884 i båda kamrarna samt 1873 och 1892 i F. K., utan att saken underställts K. U:s pröfning.

För Utskottet hade således förelegat frågan, huruvida det i A. K. framställda yrkandet, att den omförmälda voteringspropositionen icke skulle godkännas, vore stridande mot eller enligt med grundlagen, och förklarade K. U., att den i A. K. väckta frågan därom, att det framlagda förslaget till voteringsproposition icke skulle godkännas, vore stridande mot grundlagens lydelse, och att således talmannens vägran vore grundlagsenlig.

Motiveringen gick ut därpå,

att besluten uppenbarligen gällde en statsutgift;

att stridigheten emellan besluten endast hänförde sig till utgiftens belopp och ändamål och att icke med någotdera af dessa beslut förbundits något sådant villkor eller någon sådan annan bestämmelse, att sammanstående beslut af kamrarna därom vore erforderligt;

att intetdera i öfrigt vore så beskaffadt, att proposition å bifall till detsamma — hvilken vid frågans föregående behandling fått i kamrarna framställas — kunde grundlagsenligt förvägras;

att hvardera kammarens beslut vore i propositionen riktigt återgifvet;

att S. U. förklarat sig icke kunna föreslå sammanjämkning af besluten.

Gemensam omröstning i frågan skall således, menar Utsk., äga rum, och ett bifall till yrkandet i A. K. skulle förhindra en gemensam votering, som grundlagsenligt borde företagas.

Reservanter voro herrar *Trygger* och *Johnson* i Bollnäs.

Den förre riktar sig emot den K. U:s uppfattning, att ett yrkande om bifall eller afslag skulle vara något från själfva frågan skildt, såsom i sig innefattande en ny fråga. Med denna uppfattning skulle 61 § R. O. gifva talmannen rätt att äfven å en proposition i en behörigen väckt fråga framtvunga det svar, ja eller nej, som talman-

nen, låt vara med full rätt, anser kammaren af grundlagen förpliktad att afgifva. En sådan befogethet synes, då man tager hänsyn till stadgandena i 83 och 84 §§ R. F. icke kunna ur 61 § R. O. härledas, helst en dylik uppfattning skulle komma i strid med stadgandet i 60 § R. O., att en framställd proposition, skall alltid endast med ja eller nej besvaras». Den tillfrågade måste kunna afgöra, huruvida han vill svara ja eller nej; annars — om han är inskränkt till att svara blott ja eller blott nej — är frågans framställande utan ändamål.

Den fråga, som nu förelegat, hade varit förslaget till voteringsproposition. Talmannen hade icke vägrat upptaga bifallsyrkandet och därmed ådagalagt, att han ansett själfva den väckta frågan ej strida mot grundlags lydelse. R. O. § 61 innefattade alltså, enligt reservantens mening, icke stöd för propositionsvägran.

Herr *Johnson* förenade sig med herr *Trygger*. Utskottet hade icke att yttra sig, huruvida gemensam votering borde äga rum, utan i första rummet däröfver, huruvida talmannen ägt stöd i grundlagarne för sitt förfarande att genom att vägra proposition söka framtvunga en gemensam votering. «Då grundlagen tydligen med väckt fråga afser förslag eller yrkanden, som framställas inom den ena kammaren, och i hvilka frågor talman kan vägra proposition, då deras innehåll, enligt talmannens uppfattning, strida mot grundlags lydelse, så är förhållandet helt annat med de utlåtanden, som jämlikt § 56 R. O. afgifvas af ett vid riksdagen förberedande af K. M:ts proposition eller af enskild riksdagsman väckt motion tillsatt Utskott». Sådana utlåtanden vore för viktiga att kunna undandragas kamrarnas behandling i enlighet med §§ 59 och 60 R. O.

Hvad angår det åberopade fallet från 1862—1863 års riksdag, anmärker reservanten, att förhållandet den tiden icke varit det samma som det nuvarande; propositionen hade nämligen då blifvit godkänd af tre stånd.

Men utskottet hade bort utsträcka jämförelsen med ståndstidens precedensfall längre och anföra hvad K. U. vid 1856—1858 års riksdag beslutat i fråga om en propositionsvägran af bondeståndets talman. Denna vägran hade blifvit ogillad hufvudsakligen på grund af den motiveringen, att uttrycket «väckt fråga» i R. O.

55 §, såsom af 1840—1841 års K. U. utredts, ej kunde tillämpas på ett utskotts i grundlagsenlig ordning insända förslag.

K. U:s memorial förevar till afgörande i A. K. den 20 april, då kammaren med 119 nej mot 101 ja beslöt att med ogillande af den i memorialet förekommande motivering lägga nämnda memorial till handlingarna. Ja-propositionen afsåg endast läggande till handlingarna.

I hufvudfrågan voterades mellan bifall till voteringspropositionen och återremiss, som tydligen yrkats blott för att få möjlighet att uppställa både ja- och nej-propositioner. Det förra segrade med 128 röster mot 82.

I afseende å K. U:s memorial uppträdde mot dess motivering herr *Fredholm*, med talrika instämmanden, *Hedin* i Stockholm, *E. Carlson*, *David Bergström*, *Johnson* i Bollnäs, *von Friesen*, *Hammarlund* och *Andersson* i Nöbbelöf. Den andra sidans talan fördes af herrar *Elowson*, *Barnekow*, *Boëthius* och *Waldenström*, de tre sistnämnda ledamöter af K. U.

Mot utskottet gjordes framför allt gällande, att det vore *kammarens* rätt att afgöra, hvilken af de motsatta meningarna i voteringspropositionen borde blifva gällande, den väckta *frågan* vore själfva voteringspropositionen, och då denna i och för sig ej vore stridande mot grundlagen, såsom ock utskottet erkänt, kunde ett afslagsyrkande därå ej vara grundlagsstridigt. Frågan skulle, såsom alltid, endast med ja eller nej besvaras, hvarför talmannen icke haft rätt att vägra proposition. K. U. syntes hafva gjort gällande den meningen, att hvarje yrkande, som inom kammaren framställdes, äfven om det afsåge rent bifall eller rent afslag, vore liktydigt med en inom kammaren väckt fråga, och att följaktligen talmannen skulle äga rätt att pröfva grundlagsenligheten äfven af sådana yrkanden, som endast gällde bifall eller rent afslag på en gjord framställning, en åsikt, som i sin tillämpning skulle kunna undergräfvat riksdagens hela ställning inom det svenska statskicket.

* * *

† K. U:s domslut i ett sådant fall som det nu omförmälda är afgörande för tillfället, så att antingen talmans vägran förklarad giltig länder till efterrättelse eller ock talmannen förpliktas att

framställa den proposition, som han ansett sig böra vägra. Där-
emot äger det naturligtvis icke förbindande kraft för all framtid,
utan är endast ett prejudikat, hvars värde såsom norm för blif-
vande dylika frågors behandling väsentligen beror af motiveringen
till beslutet. Och att härvid de diskussioner, som i kamrarna
kunna uppstå, måste äga en viss betydelse, ligger i sakens natur.
Ej heller en kammars, liksom förr ett stånds, beslut att lägga K.
U:s memorial med ogillande till handlingarna har för framtiden
någon *rättslig* verkan, men det kan utöfva ett visst inflytande i
liknande fall, särskildt om det grundas på goda skäl. I afseende
härå kan det vara lärorikt att erinra sig den förhandling, som
ägede rum hos ridderskapet och adeln den 8 februari 1860 med
anledning af K. U:s memorial N:r 4.

Detta memorial rörde en i borgarståndet uppkommen menings-
skiljaktighet emellan ståndets flertal och talmannen, sedan denne
vägrat proposition å ett yrkande att underkänna behörigheten för
en ledamot, hvilkens fullmakt grundade sig på ett högsta dom-
stolens utslag. K. U. gaf talmannen orätt under förklarande, att,
oaktadt fullmakt bort lämnas, ståndet sedermera hade att pröfva
mannens behörighet. Detta, oaktadt högsta domstolen förklarar,
att personen i fråga, såsom ägande hurskap och mantalsskrifven
i det samhälle (Sundsvall), för hvilket han blifvit vald, måste an-
ses såsom därstädes bosatt, och ehuru anmärkningen inom ståndet
riktat sig just däremot, att personen icke vore bosatt eller idkade
borgerlig näring i samhället.

Inom ridderskapet och adeln förekommo flere uttryck af
skarp ogillande öfver utskottets förfarande, men ståndet nöjde sig
med att lägga memorialet till handlingarna, för att det där, såsom
en talare yttrade, måtte gå den dom till mötes, som han trodde
redan vara i allmänna tänkesättet däröfver fälld. I förbigående
må här nämnas, att vid slutlig pröfning (1860) borgarståndet *icke*
underkände personens behörighet.

I den då gällande R. O. begagnades i 21 § följande uttryck:
«Den, mot hvilken till följe af 14 och 18 §§ någon anmärkning
äger rum, i hvilket senare fall *frågan*, om den är klar och tydlig,

hos ståndet afgöres¹⁾ . . .». Redan detta gifver vid handen, att hvad K. U. vid 1840—41 års riksdag (mem. n:r 10) yttrat därom, att hvad i 55 § R. O. kallas «*väckta frågor*», å hvilka landtmarskalk eller talman kan vägra proposition, endast äro de i R. O. § 48 mom. 4 omtalade *motioner af någon vid riksdagen då närvarande ståndets ledamot*» icke kan anses fullt korrekt i fråga om själfva uttryckssättet. Man bör emellertid i trots af de använda ordalagen antaga, att 1840—41 års K. U. icke strängt hållit på begreppet *motion* i dess inskränkta mening, utan, såsom bevisningen i det hela angifver, ställt en inom ett stånd af enskild riksdagsman «*väckt fråga*» i bestämd motsats till de utlåtanden ett utskott öfver en af Konungen gjord proposition eller en enskild riksdagsmans motion afgifvit», helst såsom skilda från dessa utlåtanden omförmälas de i R. O. §§ 29, 33, 34, 37 omnämnda frågor.

Men K. U:s försök att åt utskottens utlåtanden häfda en särskild ställning mötte bestämd gensaga från åtta reservanter, hvilka sökte uppvisa och, så vidt vi kunna finna, äfven gingo i land därmed — att den inskränkning, K. U. velat göra i talmännens rätt, icke ägde tillräckligt stöd i grundlagen.

I hufvudsak anförde reservanterna,

att det i 37 § R. O. uttryckligen vore bestämdt, att S. U. — om ett dess utlåtande var nu tal — vore berättigadt att väcka frågor till afgörande i plena, såvida konungens proposition till desamma omedelbarligen öfverlämnades;

att enligt 73 och 75 §§ R. O. allt hvad som vore föremål för rikets ständers behandling bibehölle benämningen af *fråga*, äfven sedan vederbörligt utskott häröfver utlåtitt sig, hvilket ock öfverensstämde med allmänt språkbruk;

att S. U. i själfva verket väckt en *ny fråga* genom sitt förslag, att ständerna borde allenast anmäla sitt *beslut* i ämnet (rörande nummerlotteriets indragning, öfver hvilken ständerna ej kunde ensidigt besluta);

att talmannen, om utskottets åsikt gjorde sig gällande, skulle subordinera under en myndighet, som i allt funnes ställd under

¹⁾ I 32 § af nu gällande R. O. heter det: «Den om hvars riksdagsmannarätt *fråga* är hos kammare *väckt* (kursiveringarna af oss).

den makt, af hvilken lagen i visst fall uttryckligen förklarade hvarje talman oberoende.

Den af K. U. sålunda uttalade åsikten, häfdad jämväl i ett senare memorjal (n:r 44), upptogs af K. U. vid 1856—58 års riksdag (mem. 61). Bondeståndets talman hade nämligen vägrat proposition å en S. U:s hemställan, att en anslagsfråga skulle anses afgjord genom tre stånds beslut, oaktadt summorna ej voro lika, och ståendet hade, i hopp att få vägran godkänd, emedan det ansåg sin mening af S. U. undertryckt, vädjat till K. U. Men detta senare gaf talmannen orätt och stödde sig därvid på skälen från 1840—41 (om utskottsförslag). Äfven nu anmäldes reservationer, och en af minoriteten herr *P. F. Mengel* — framhöll med bestämdhet, hurusom K. U:s tolkning af grundlagen ställde utskotten öfver stånden. En annan reservant — herr *Billström* från borgarståndet — yttrade bland annat: «såvidt jag kan förstå, både kan och hör under ordet *fråga* inbegripas hvarje motion, framställning och förslag väckt inom ett stånd eller i utskott».

Det sist anförda yttrandet skall utan tvifvel godkännas af en hvar, som utan förutfattad mening noga gifver akt på grundlagens sätt att bruka de hithörande orden. Man finner i olika §§, delvis till och med i samma § (t. ex. i R. O. § 47), orden *fråga*, *mål*, *ärende*, *ämne*, *sak* begagnade. Men *fråga* är ej liktydigt med *mål* eller *ärende*, utan har äfven annan användning, i det att uttrycket betyder detsamma som *förslag* eller *framställning* — jfr. t. ex. R. F. § 89, R. O. § 57, — och således jämväl kan beteckna en *hemställan* eller ett *yrkande*. I 37 § R. O. af 1810 (1835 års lydelse) heter det i mom. 2: «Intet utskott, konstitutions- och bankoutskotten allena undantagna, vare berättigadt att väcka frågor till afgörande i riksståndens plena eller att upptaga andra ämnen än de från plena remitterade, så vida ej, hvad S. U. särskildt angår, konungens proposition enligt 27 § till detsamma omedelbarligen öfverlämnas». Det har öck, såvidt vi känna, under ståndstiden i allmänhet hållits därpå, att utskott ej skulle få framställa förslag, som gått utöfver eller utom propositioner och motioner.

Och hvad riksdagarna från och med 1867 vidkommer, har man, såsom torde vara känt och erkänt, varit ytterst angelägen

att icke öfverskrida den af grundlagen bestämda befogenheten ; afseende å nya förslags väckande och därigenom utsätta sig för propositionsvägran. Mer än en gång har från utskott förfrågan gjorts hos talmännen, om de ansett sig kunna framställa proposition på det eller det tillägget till den eller den ändringen i en kunglig proposition eller en enskild motion, och om svaret utfallit nekande, har ej sällan någon utskottsledamot — så ofta i särskilda utskott — åtagit sig att i ämnet väcka motion, där sådant kunnat ske i grundlagsenlig ordning.

Beträffande åter yrkanden i kammare känner man, att de blifva noga skärskådade och pröfvade af talmännen, hvilken stundom sänder bud till vederbörande förslagsställare för att förmå honom att afstå från sitt yrkande eller gifva det en sådan affattning, att proposition därå kan framställas.

Att yrkanden eller framställningar inom riksständen ofta nog blifvit föremål för propositionsvägran, därom upplysa flere K. U:s memorial ¹⁾.

Med hänsyn åter till *utskotts* förslag ställde sig 1862—63 års K. U. på en annan ståndpunkt än 1840—41 års och 1856—58 års.

S. U. framställde (mem. 216) förslag till voteringsproposition i fråga om kostnadsersättning till vissa tjänstemän för en del resor i tjänsteärenden. I bondeståndet yrkade flere ledamöter afslag å voteringspropositionen, på den grund att den fråga, om hvilken votering i förstärkt statsutskott skulle äga rum, måste anses hafva förfallit. Två stånd hade nämligen stannat mot två i fråga om bifall eller afslag å Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, och saken invercade icke på statens reglerande vid riksdagen, om än kostnader för staten i en framtid kunde af beslutet föranledas. Talmannen vägrade att framställa proposition på afslag. Detta afsåge nämligen att förhindra omröstning i förstärkt statsutskott, men sådan borde försiggå. Ty de ifrågavarande ersättningsarna skulle anvisas på rese- och traktamentsanslagen å vederbörande hufvudtitlar och frågan invercade således icke allenast på de belopp, hvarmed dessa anslag i verkligheten komme att utgå, utan äfven,

¹⁾ Se t. ex. 1815 mem. af ¹⁹/₇; 1823 d:o af ²⁴/₄; 1834—35 mem. n:ris 5, 33, 93, 166; 1840—41 mem. n:ris 2, 3; 1847—48 n:ris 31, 37; 1853—54 n:o 39; 1859—60 n:o 4.

i följd af deras egenskap att vara förslagsanslag, på riksgäldskontorets utgifter och inkomster i liqviderna med statskontoret.

Frågan hänsköts till K. U., och detta gaf talmannen rätt samt yttrade bland annat, att, om K. M:s proposition i ämnet bifallits före statsregleringens fastställande, sådant otvifvelaktigt *kunnat* hafva inflytande på bestämmandet af vissa anslags belopp. K. U. fann «talmannen hafva grundlagsenligt förfarit, då han vägrat proposition på ett yrkande, hvarigenom votering i förstärkt S. U. i ett så beskaffadt fall, som i 69 § R. F. afses, skulle blifvit förhindradt». Ståndet godkände sedan voteringspropositionen.

Hvad en reservant i 1900 års K. U. yttrat därom, att prejudikatet från 1862—63 ej kan motivera den slutsats, som 1900 års K. U. dragit af jämförelsen därmed, må gälla så tillvida, som det naturligtvis ej kan vara bindande, men hans motivering för uppvisande af olikheten emellan besluten 1862—63 och 1900 håller icke streck. Han säger nämligen, att den ifrågavarande propositionen blef af tre stånd gillad, och att det således af dem blef erkändt, att ärendet var af natur att enligt § 69 R. F. vara underkastadt omröstning i förstärkt S. U., samt fortsätter: «Om än olika meningar kunna göra sig gällande, huruvida frågan var af sådan natur — och äfven nu äro meningarna härom delade beträffande alldeles enahanda frågor — kan ej förnekas, att förhållandet är ett helt annat mellan de två kamrarna, än det var mellan ett stånd, som ej godkände proposition för dess afgörande i förstärkt utskott, och tre stånd, hvilka, om de varit ense i sakfrågan, skulle hafva afgjort den med rikets ständers makt enligt § 69 R. F. Från den omständigheten, att dåvarande K. U. ej tillerkände ett stånd veto mot tre ständs öfverensstämmande mening, leder ingen analogi till det antagandet, att ej den ena af de två kamrar, som i alla frågor hafva lika behörighet och myndighet, skulle äga att mot medkammar häfda sin mening angående gemensam votering».

Detta sätt att se saken utgår i själfva verket från sammanblandning af sakfrågan och formfrågan. Då ärendet förevar i bondeståndet, hade talmannen för sin del endast att afgöra, om han skulle finna sig kunna framställa proposition å det ena eller andra yrkandet — här afslag — men icke alls att taga hänsyn till, hvad de andra stånden i frågan om voteringspropositionens

godkännande eller icke beslutit eller komme att besluta. Om talmannen godkänt afslagsyrkandet och detta vunnit majoritet inom bondeståndet, men de tre öfriga godkänt voteringspropositionen, hade denna varit antagen i trots af bondeståndets protest. Men nu förhöll det sig så, att ärendet, som afgjorts i två stånd den 7 nov., förekom i borgarståndet och i bondeståndet samma förmiddag — den 11 nov. Äfven i borgarståndet yrkades afslag; äfven där vägrade talmannen proposition, men ståndets flertal, 30 mot 21, beslöt att godkänna hans vägran. Hos de båda öfriga stånden hade intet afslagsyrkande förekommit. Talet om tre stånds mening såsom bestämmande för K. U:s beslut kan ock så mycket mindre vara befogadt, som detta utskott endast hade att pröfva giltigheten af talmannens uppfattning och ej borde taga hänsyn till sakens utgång.

Inom borgarståndet fann man sig alltså i att besvara frågan om voteringspropositionens godkännande med *ja*, oaktadt *blott ja* kunde svaras och votering således ej kunde ske, hvilket af ett par ledamöter hade anförts såsom invändning mot talmannens uppfattning.

Och härmed äro vi inne på spørsmålet om betydelsen af städgandet i 60 § R. O., så lydande: «Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagifve sin uppfattning af det svar, som lämnats, hvarvid skall bero, såvida ej votering begäres, hvilken då ej må vägras». Härvid bör dock först och främst erinras, såsom skedde vid öfverläggningen i A. K. den 20 april, att det därförut heter: «Kan fråga blifva föremål för bifall eller afslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej och anmärkningar i saken blifvit under öfverläggningen gjorda, hör den följande propositionen i ønlighet med dem uppställas». Här af synes framgå, att frågor finnas, hvilka icke kunna blifva föremål för bifall eller afslag. Den talare, som i A. K. den 20 april först hade ordet — herr *Elowson* — anförde också, att de frågor, som i riksdagens förhandlingar förekomma, med afseende å möjligheten att besvara dem med ja eller nej kunna uppdelas uti tre särskilda kategorier: «Till kategorien Nr 1 hänföras de frågor, som kunna blifva föremål för bifall eller afslag, exempelvis lagutskottets blifvande förslag till sammanjämkning angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den kommunala rösträtten på landet. . . . Till kategorien

N:r 2 åter hänföres de frågor, som kunna blifva föremål endast för bifall, men icke för afslag. Om exempelvis bevillningsutskottet under någon kommande riksdag skulle afgifva ett memorial angående proposition om gemensam votering för afgörande af frågan om tull eller tullfrihet å artikeln spannmål, kan ett sådant eventuellt memorial icke afslås, utan endast bifallas. Till 3:dje kategorien hänför man ändtligen de frågor, som kunna blifva föremål för afslag, men icke för bifall, exempelvis begäran om remiss af grundlagsstridig motion». Samme talare anmärkte ock, att, om proposition vid riksdagens början framställes om remiss af statsverkspropositionen till statsutskottet, denna fråga endast kan med ja besvaras. Nu kan någon härvid erinra, att en dylik fråga ej bör framställas, utan en annan form begagnas t. ex. «kammaren torde finna, att propositionen nu ej föranleder annan åtgärd än remiss till statsutskottet» men äfven om denna utväg anlitas, skulle ju *formellt taget* nej kunna ropas och votering begäras, men sådan votering bör tydligen icke äga rum.

Den rätta betydelsen af stadgandet om *ja* och *nej* är tydligen den, att svaret skall vara *ja* eller *nej* och icke något motiveradt votum, hvaremot uppenbart är, att *ja*, liksom *nej*, skall hafva en viss betydelse. Om nu *nej* skulle betyda afslag å en af grundlagen uttryckligen påbjuden remiss eller *ja* beteckna remiss af en grundlagsstridig motion, får det icke förekomma, eller m. a. o. votering får i sådant fall ej äga rum, hvaremot intet hinder lär finnas för att t. ex. i fråga om remiss af en grundlagsvidrig motion votera mellan afslag och läggande till handlingarna. Så skedde i F. K. 18 $\frac{1}{2}$ 84, då votering begärdes, sedan talmannen förklarar sig icke kunna framställa proposition på remiss af motionen, i följd hvaraf endast två yrkanden funnos att votera om. Antagligen hade dock begäran om votering egentligen afsett propositionsvägrans hänvisande till K. U., men något yrkande härom var icke framställt. Ett liknande *qui-pro-quo* förekom 1872 den 22 april i A. K. i fråga om mantalspenningarna. Talmannen hade vägrat proposition å bifall till S. U:s förslag, och man ville icke låta målet gå till K. U. Men votering begärdes i hastigheten af en kammarmedlem, och sådan ägde ock rum, nämligen emellan att låta hero vid och godkänna talmannens vägran.

Gifvet är, att återremiss kan yrkas, hvarvid, om proposition är vägrad vare sig på bifall eller på afslag, omröstningen gäller valet emellan resp. afslag eller bifall och återremiss.

Af hvad nu blifvit anfördt torde framgå, att en talmans propositionsvägran i fråga om bifall eller afslag på en framlagd voteringsproposition kan anses hafva stöd i grundlagen, om nämligen det ena eller andra finnes strida mot dess bud. Men, vid pröfningen häraf kunna naturligtvis olika meningar göra sig gällande. Det kan ju vara fallet, att i voteringspropositionen den ena kammarens beslut icke är oförändradt upptaget. En invändning af dylik art gjordes ock, såsom förut angifvits, vid behandlingen af ärendet angående voteringspropositionen om försvarsanslaget år 1900. Det anmärktes särskildt, att, om F. K:s beslut efter anställd gemensam votering blefve riksdagens, detta skulle komma att gå längre, än hvad Kongl. Maj:t begärt, ty i riksdagens skrifvelse skulle icke finnas ett ord om, till hvilka fästningsbyggnader de beviljade millionerna skulle användas, utan endast sägas, att de vore anvisade till stärkande af landets fasta försvar. Men härvid får icke lämnas ur räkningen, att F. K:s beslut i *klämman* var alldeles lika med Kongl. Maj:ts äskande i *själfva propositionen*. Går man åter till *motiveringen* i S. U:s utlåtande, så finnes där angifvet, att en viss del var afsedd till påbörjande af en fästningsanläggning vid Böden. Nu har i riksdagen utbildats och så att säga fastställts den praxis, att, då ett anslag beviljats genom gemensam votering, endast själfva beslutet, men ej motiveringen intages i riksdagens skrifvelse. Huruvida denna praxis är riktig, skola vi lämpa därhän, men med dess tillämpning i det förevarande fallet synes, praktiskt sedt, ingen fara vara för handen, att medlen skola användas till annat ändamål än det ursprungligen afsedda. Häremot kan dock invändas, att ändamålet bör vara klart och bestämdt angifvet. En sådan åsikt, hvilken ju har åtskilligt för sig, leder då följdriktigt till afslag å Kongl. Maj:ts framställning eller i det fall, hvarom nu är fråga, till godkännande af A. K:s beslut i ämnet, men icke till förkastande af en voteringsproposition, som formellt är riktig. Saken hade naturligtvis bort senast vid frågans behandling i plenum ordnas så, att anslagen specificerats till bestämda ändamål, då allt hade blifvit klart, och man

kunde ock hafva önskat — en i sanning billig och rättmätig önskan — att i den kungliga propositionen, ej endast i statsrådsprotokollet, ett dylikt särskiljande hade skett. Men en sådan önskan är något annat än afslag å den formella voteringspropositionen.

Slutligen förekommer i ärendet en annan punkt, som bör tagas i betraktande. Såsom af hvad ofvan meddelats framgår, afsåg den kungliga propositionen likasom F. K:s på denna grundade beslut, att för fortsatt stärkande af landets fasta försvar skulle beviljas 4,853,100 kr. samt däraf till utgående under år 1901 anvisas 2,147,500 kr. Det senare beloppet är lika stort som det i A. K:s beslut anvisade, men ändamålet olika. Nu kan det anmärkas, och har äfven blifvit anmärkt, att gemensam votering icke bör äga rum om andra utgifter, än som tillhöra den närmaste statsregleringsperioden d. v. s. det år, för hvilket staten skall vid vederbörande riksdag regleras. Praxis tyder dock på en helt annan uppfattning. Det finnes nämligen många prejudikat på framlagda och utan invändning antagna voteringspropositioner, i hvilka ingått frågor om beviljande af det eller det beloppet på sådant sätt, att endast en del däraf skulle anvisas för det nästkommande året. Ett exempel härpå erbjuder den i S. U:s memorial för 1899 N:r 33: 4:o uppställda och sedermera af båda kamrarna utan vidare godkända propositionen till votering mellan F. K:s beslut att till stärkande af landets nuvarande fasta försvar på extra stat för år 1900 bevilja 2,200,000 kr. och A. K:s att till samma ändamål bevilja 2,200,000 kr. och däraf på extra stat för år 1900 anvisa 1,100,000. Till detta exempel kunna läggas talrika andra sådana. I själfva verket ligger det ock i sakens natur, att vissa utgifter måste beslutas för en längre tid än *ett* år, enär regeringen icke kan på ändamålsenligt sätt sörja för afhjälpan af behof, som yppat sig, om hon ej får sig tillförsäkrade tillräckliga medel att för desamma använda, och med hvilka det skulle vara högst opraktiskt att belasta *ett* års budget. Sådant är förhållandet i afseende å en del järnvägs- och husbyggnader, anskaffande af försvarsmateriel m. m. Skulle man nu förmena, att den härutinnan följda praxis är stridande mot grundlagen, bör denna senare ändras, så att saken må kunna ordnas på ett nöjaktigt sätt.

Bankreformen.

Af

Professor **Pontus E. Fahlbeck.**

WILLIAM SCHARLING, Bankpolitik, Kbhvn 1890.

Protokoll, hållet vid sammanträde med svenska bankmän i Stockholm den 28 Sept. 1900.

Protokoll, hållet hos Förening för bankfrågor 29 okt. 1900.

Bilaga till protokoll den 29 okt. 1900.

De döde gå igen, kan man visserligen säga, när den nyss afgjorda bankfrågan synes vilja stå upp på nytt för att inom intresserade kretsar väcka lika mycken diskussion och oro, som den någonsin gjorde under sin ej korta lifstid. Men det händer stundom så, när kvistiga frågor afgöras genom ett alexandershugg och ingen Alexander för svärdet. Redan för mer än ett fjärdedels sekel tillbaka uppstod inom riksdagskretsar missnöje med den dåvarande och nu snart utdömda ordningen, att vården om det för Sverige viktigaste omsättningsmedlet, sedlarne, var fördelad på två händer, Riksbanken och de enskilda sedelutgifvande bankerna. Riksbanken; borde ensam hafva sedelutgifningsrätt. År 1881 tillsattes för den skull den första stora bankkommittén, hvilken 1883 afgaf sitt betänkande, grundadt uteslutande på bankteoretisk uppfattning af saken. Uti detta betänkande var visserligen nyss nämnda fordran tillgodosedd, men samtidigt föreslogs, att Riksbanken icke som dittills skulle vara allenast en Rikets Ständers bank, utan att däruti skulle få del äfven enskilde lottägare, samt vidare att såväl åt desse som åt Kgl. Maj:t inflytande på bankens styrelse och för-

valtning skulle inrymmas. Detta förslag vann emellertid ingen genklang inom Riksdagen. Därpå följde 1889 års kommitté, som i en handvändning var färdig med sitt utlåtande, uti hvilket politiska och historiska hänsyn vägde fullt lika mycket som rent bankmässiga. Sedelutgifningen var förbehållen Riksbanken, men själf skulle denne ställas under Konungs och Riksdags gemensamma vård och i dess styrelse insättas jämte Riksdagens fullmäktige tre af Konungen utsedde. Regeringen, som hittills låtit de motsatta meningarne väsentligen ostördt uppbära handlingen uti denna segslitna kontrovers, grep nu in som en deus ex machina men nästan endast för att låta den ena sidans synpunkter, de politiska, afgå med segern. Riksdagen, hvilken såsom Riksbankens hufvudman var ena parten i målet, fick i den Kungl. propositionen år 1896 sina önskningsar i allt väsentligt uppfyllda och sörjde för resten själf för, att de blefvo det fullständigt, innan förslaget blef lag. Åt de i 1883 års betänkande så starkt framträdande bankteoretiska önskningsarne hade knappast gjorts ett enda medgifvande. Endast medlaren mellan de stridiga åsikterna, Regeringen, hade fått ett par rättigheter, som den ej förut ägt, att deltaga uti lagstiftningen för Riksbanken samt att tillsätta ordföranden ibland Riksbanksfullmäktige.

Bortser man från såväl det historiska förloppet vid denna reform, som hvilka åskådningar därvid segrade, och fäster sig allenast vid dess innebörd, så kan man att börja med svårligen återhålla ett sokratiskt leende. Denna reform, som i likhet föröfrigt med mången annan förkunnas af sina förkämpar som ett framsteg och en utveckling, är i själfva verket intet annat än en återgång och en förändring. Det är en naiv tro hos oss människor, att de reformer, för hvilka vi ofta ifra, och hvars genomförande vi hälsa med jubel, städse äro ett steg i en fortgående utveckling. Helt visst många och kanske de flesta reformer äro af detta slag, men en mängd också är endast en förändring af det man har, bestående antingen uti en återgång till ett system, som man själf tidigare haft, eller en öfvergång till ett annat, som man vet andra äga. Framför allt är detta fallet på alla områden, där just «olika system» finnas för fyllande af ett samhällsbehof eller en institutions organisation.

Liksom i naturen ofta en mängd utvägar anlitas för vinnande af ett visst mål t. ex. växternas befruktning och frönas spridning, så förekomma äfven i människornas värld vanligen flera sätt att tillgodose ett behof och att anordna en sak. I afseende på uppfinningar och mekaniska inrättningar vet hvar man, att så är fallet. Men det är icke allom klart, att detsamma gäller om så godt som alla mänskliga inrättningar ss. rättsvård och domstolarnes organisation, kommunernas självstyrelse och förvaltning, utskottsinnrättning och ärendenas beredning i representationen, undervisning och läroverkens inrättning, penningväsen och bankinrättningar o. s. v. i oändlighet, ty nästan på alla områden af mänsklig kultur kan samma mål ernås på flera vägar. Dessa olika vägar och sätt utbildas sedan af samhällsvetenskaperna till lika många teorier eller system, hvars fördelar och olägenheter analyseras och mot hvarann afvägas. Därvid inträffar det, att den ene författaren förälskar sig uti ett system, den andre i ett annat, anseende hvar och en sitt som det enda teoretiskt riktiga. På det viset får man icke blott en utan ofta två och tre teorier d. v. s. såsom ideal-typer ansedda utvägar för en saks inrättande, medan sanningen är, att den ena kan vara lika god som den andra, allt beroende på de särskilda historiska och folkpsykologiska förutsättningarne inom de olika samhällena.

Till denna uti ifrågavarande tings natur liggande mångfald, som gör valet mellan det ena och det andra, systemet ofta till en smaksak, kommer ytterligare den omständigheten, att människorna ledsna vid institutioner och utvägar att fylla samhällsbehofven, där flera möjligheter finnas, alldeles på samma sätt som vid kläder, möbler och stilar. Skillnaden är endast den, att medan modet i klädedräkt nu mer växlar årligen, i möbler och husgeråd hvart tionde, tjugonde år och i stilar kanske med ännu större tidsrum, så byta vi smak i afseende på samhällsinrättningar af detta slag för det mesta hvar eller hvarannan generation. Ty så lång tid åtgår det, för att man skall glömma, huru man hade det förut, och hvilka olägenheter, som följde med det systemet, som man då ägde, medan i regeln samma tid åtgår, tills man ledsnar på det man har och önskar något nytt, som då ej sällan blir det gamla i mer eller mindre förändrad gestalt. Den, efter människolifvets

mått jämförelsevis långa tid, som förflyter mellan hvarje dylik smakförändring på institutionernas område, gör att vi icke blifva varse, att de reformer, som vi genomföra, i många fall intet annat äro än återgångar till hvad man tidigare haft. Äro vi ej nu hos oss färdiga att reformera de allmänna läroverken efter den typ, som vi för föga mer än femtio år sedan lämnade? Och det skulle ej förvåna mig, om man i afseende på befordringsväsendet vid Universiteten afskaffade sakkunnige-institutionen och återginge till ett system liknande det vi hade före denna institutions införande — och så litet hvar stans. I andra fall är det utländska, tyska eller danska o. s. v, sätt att anordna en sak, som eftersträfväs i stället för det egna, vid hvilket man tröttnat. Hvarje system har sina fördelar och sina brister. Man ser felen hos det man har, men glömmer dem hastigt hos det man lämnat eller märker dem ej hos ett af andra folk omfattadt system. Detta är den drivande kraften uti ifrågavarande slags reformer. De äro ombyten och förändringar, vida mer än framsteg och utveckling.

Just en reform af nu antydt slag är den ändring af vårt bankväsen, som beslöts år 1897 och som den 1 Jan. år 1904 skall vara fullbordad. Man finner det däraf, att uti den föregående diskussionen om densamma system sattes emot system, enbanks- mot flerbankssystem, sedelmonopol mot fri eller åt flera upplåten sedelutgifning, ren statsbank mot af enskilde helt eller delvis innehafd nationalbank o. s. v. Man finner det dock allra mest däraf, att reformen icke riktar vårt penning- och bankväsen med en enda nyhet eller för rörelsen bättre anordning. Närmast kan den betraktas blott som en återgång med afseende på sedelutgifningen till förhållandet före de enskilda sedelutgifvande bankernas tillkomst och en modeväxling. Att man då, på 1820- och 30-talen, hade tröttnat på det rådande enbankssystemet och längtade ifrån det till ett sådant med flera sedelutgifvande banker, var ej underligt. Riksbanken hade samtidigt för andra gången på sextio år gått öfver ända, d. v. s. måst genomföra ett tvångsackord med sina fordringsägare på 37 %. Äfven Riksbankens oförmåga att tillfredsställande betjäna den efter 1809 års olyckor åter uppvaknande rörelsen och verksamhetslusten verkade härtill. Att man nu knappt femtio år efter denna tid ledsnat på det system, man efter hvarje-

handa trefvande försök fått, nämligen utom Riksbanken enskilda banker med sedelutgifningsrätt och sådana utan nämnda rätt, beror ej på olyckor liknande dem, hvilka bragte det förra systemet med Riksbanken som ensam sedelutgifvare i misskredit. Visserligen har under denna tid en privatbank gått öfver ända i följd af vanskötsel (Wadstenabanken), dock utan att allmänheten därpå förlorat ett öre. Men tiden har gått, och man har hunnit glömma de brister, det gamla systemet haft, och de olyckor, det förde öfver landet, medan man samtidigt märkte de fel, som vidlådde det nya. Därjämte såg man, hurusom sedelmonopolet annorstädes i världen blifvit på modet. Den ofvan skildrade kretsgången uti smak och önskningsar, beträffande sedelutgifningen var alltså fullbordad; och reformen företogs. Emellertid, så allsmäktig modeopinionen i dessa ting för tillfället än må vara, så hindrar det icke, att tvifvel hos en och annan kan råda rörande såväl de påstådda stora bristerna hos det nu utdömda som ändamålsenligheten i det nya systemet. Icke alla moder, som komma, äro bättre och prydligare än de som råda.

* * *

De anmärkningar, som gjorts mot de enskilda sedelutgifvande bankerna hafva varit väsentligen följande: att de genom sedelutgifningen skördade en oberättigad vinst, hvilken borde vara Riksbanken allena förbehållen, att de många sedlarne med olika utseende vållade allmänheten obehag, att de ensk. bankernas sedlar äro illa och otillräckligt funderade, samt att enbankssystemet i afseende på sedelutgifningen vore teorétiskt riktigare. Af dessa anmärkningar tillhöra blott de tre sista bankväsendets område; den första är snarast af skatte-natur. Vinsten af sedelutgifningen, hvilken motsvarar räntan å det utelöpande sedelbeloppet med afdrag af kostnaderna för sedeltryck o. likn., kan utan svårighet exakt beräknas och sålunda ock genom beskattning förbehållas det allmänna. Att för den sakens skull utdöma privatbanksystemet är att utkastat barnet med badvattnet. Vill man ej medgifva enskilde att af allmänheten åtnjuta fördelen af ett räntefritt lån, ty det betyder rätten att utgifva sedlar, utan vill förbehålla staten denna fördel, så kan det ske utan bankreform. Mycket

talar för att så förfära, men jag upprepar det, däraf följer för ingen del nödvändigheten att monopolisera sedelutgifningen. Dess fördelning på flera händer hindrar på intet sätt, att staten tager hufvudsakliga vinsten af densamma, såsom den ju redan förut till en del gjort genom den särskilda bevillning, som för densamma ålegat bankerna. Denna ofägenhet med den enskilda sedelutgifningen kan för den skull icke utgöra en giltig grund för dess upphäfvande. Uppenbart är dessutom, att den enskilda sedelutgifningen med en sådan beskattning som den nu antyddas aldrig kan få stort omfång, men möjligheten att begagna denna utväg till omsättningsmedlets förökande förefinnes, och den kan vara mycket värd vid åtskilliga tillfällen. Slutligen må dock härvid erinras, att beskattningen måste ordnas lojalt d. v. s. efter verkliga utelöpande sedelmassan för år, icke efter det högsta belopp, hvartill den någon dag uppgått. Det var ett illvilligt grepp att så formulera beskattningsnormen, hvilket icke var Riksdagen värdigt. Hela nyttan af den enskilda sedelutgifningen kan därmed sättas på spel.

Af öfriga anmärkningar mot det hittills rådande systemet, hvilka emellertid röra bankväsendet som sådant och äro af banknatur, är den om de många sedelsorterna otvifvelaktigt berättigad. Det är icke utan ett visst obehag för allmänheten att få sedlar, hvars utseende den ej alltid känner. Denna anmärknings härvid är emellertid ej stor, ty saken, som den rör, är i sig själf obetydlig, liksom den ock utan svårighet kan efter önskan ändras. Dock må man ej fordra full likformighet, ty däraf måste följa inbördes solidaritet mellan bankerna. — Hvad åter den nästa anmärkningen i ordningen beträffar, den rörande privatbankssedlarnes täckning, så vet jag väl, att från bankteoretisk ståndpunkt denna anmärkning är mycket befogad. Dessa sedlar sakna nämligen i regeln all nämnvärd guld täckning. Men i denna punkt vågar jag hysa en från den gängse teorien delvis afvikande mening. Denna teori är uppgjord i England och Frankrike på grund af där rådande förhållanden och där gjorda erfarenheter. Men hvarken de förra eller de senare gälla för Sverige och därför ej heller teorien själf i den formulering, som den där fått. Medan i de nämnda länderna «hårt mynt» går långt mera i den allmänna rörelsen än sedlar, är förhållandet i Sverige omvändt till den grad, att guld knappast

förekommer utanför bankernas kassor. Och under det att i synnerhet *Bank of England* är hela världens guldreserv, dit alla vända sig för att få sitt behof därpå fylldt, lär ingen göra anspråk på Sveriges guldförråd, om ej ibland de båda i nordiska myntkonventionen ingående länderna, Danmark och framför allt Norge. Denna himmelsvida olikhet i befolkningens vanor och internationell situation gör det möjligt att begagna helt andra täckningsbestämmelser hos oss än i de nämnda länderna såväl för Riksbanken som ännu mer för de ensk. bankerna. För dessa och deras sedlar är till fyllest, att full valuta finnes, äfven om den ej kan på stället i sin helhet presteras. Medan i de nämnda länderna fordras icke blott *full soliditet* för alla ingångna förbindelser utan ock *ögonblicklig solvens*, är blott den förra, icke den senare hos oss nödig. För den inländska rörelsen begäres icke guld i någon nämnvärd omfattning och för våra utländska förbindelser kan guldets ersättas med säkra tillgodohafvanden på utrikes ort, hvarmed likviderna af importhandeln kunna verkställas ¹⁾.

Att ständigt äga sådana tillgodohafvanden i tillräcklig mängd och af full soliditet är för oss af större betydelse än att hafva en stor guldkassa, ty äfven i kristider eller i händelse af krig lär det för oss vara viktigast att från utlandet kunna disponera hvad vi i ena och andra fallet behöfva. Därtill är denna utväg vida billigare och bekvämare än att hålla mycket guld.

Öfverväger man dessa förhållanden, så kan man ej tillmäta den ofvan gjorda anmärkningen mot privatbankerna så stor betydelse, som den bankteoretiskt synes äga. Det är nog om täckningsbestämmelserna för de ensk. bankernas sedlar garantera innehafvarne af desamma full valuta inom en rimlig tid. Mera kommer aldrig att af den svenska allmänheten begäras. Solidarisk ansvarighet af lottägarne samt i allmänt förvar nedsatta grundfondshypotek i tillräcklig mängd och någorlunda lätt realisabla, bör därför framdeles som hittills vara den hufvudsakliga täckning som behöfs. Däremot medgifver jag, att skyldighet att hålla en guldkassa till t. ex. 20 % af utelöpande sedlar, såsom Bank-

¹⁾ Jmf. Bankofullmäktiges framställning till 1899 års riksdag uti hithörande frågor.

föreningen föreslår, bör fordras, mindre af hänsyn till sedelbetäckningen än i Riksbankens välförstådda intresse, hvilken däringenom kan ligga med mindre guld, än hvad den nu såsom landets nästan enda guldreserv måste göra.

Återstår den tredje af de ofvan framställda bankmässiga anmärkningarne, nämligen om sedelmonopolets större teoretiska riktighet. Den för direkt till frågan om systemen. Men huru försiktig man inom den finansvetenskapliga världen är med sitt domslut härvidlag, kan inhämtas bland annat af det utmärkta arbete af f. d. professorn vid Köpenhamns universitet i nationalekonomi, numera finansministern *W. Scharling*, som ofvan anföres. Må man läsa de förträffliga slutkapitlen af detta arbete, uti hvilka äfven svenska förhållanden utförligt behandlas, och man skall se, huru tveksam vetenskapen ställer sig vid utdelande af förord för det ena eller det andra systemet, sedelmonopol eller delad sedelutgifning. För egen del står jag fast vid det omdöme, jag i allmänhet fällde om dessa olika system, att det ena kan vara lika bra som det andra, allt beroende på deras tillämpning samt folkets seder och bruk m. m. Som i sist nämnda afseenden emellertid intet förekommit, som skulle berättiga till utdömandet af den delade sedelutgifningen, så finner jag förklaringen på den popularitet, som sedelmonopolet inom ledande kretsar i vårt land fått, främst uti det ofvan nämnda oss människor inneboende begäret att byta institutioner, såsom vi växla moder och stilriktningar. Men denna förklaring af den inleddå bankreformen såsom folkpsykologiskt fenomen utgör icke tillräcklig grund för densamma ur saklig synpunkt. Ty oviljan inom vissa riksdagskretsar öfver den vinst, som sedelutgifningen tillför de enskilda bankerna, behöfde icke föranleda dess totala upphäfvande, såsom ofvan sagts, endast en förökad beskattning af densamma.

Sedan vi nu funnit, att inga bankmässiga skäl kunna med fog anföras till stöd för ett systemskifte i afseende på sedelutgifningen, vilja vi egna reformens positiva sida eller Riksbankens nya organisation en kritisk granskning. Det är ju möjligt, att reformen föranledts icke så mycket af det beståendes fel som af det kommandes förtjänster.

Jag har redan ofvan antydt innehållet uti den nya organisationen. Riksbanken blir ensam sedelutgifvande och måste för den skull föröka sina afdelningskontor till minst ett för hvarje län; Konung och Riksdag stifta gemensamt lag för Riksbanken, hvarjämte Konungen får tillsätta ordförande uti dess styrelse, Bankofullmäktige, hvilken ordförande «dock icke får utöfva annan befattning inom styrelsen», alltså icke verksamt ingripa uti bankens skötsel och förvaltning. Slutligen göras vissa inskränkningsåtgärder i afseende på rörelsen, främst att Riksbanken ej får drifva inlåning mot ränta; däremot kvarstår alljämt de s. k. afbetalningslånen för en centralbank ytterst olämpliga låneform. De nya bestämmelserna röra sålunda icke vid Riksbankens ställning som ren statsbank, icke håller vid dess uteslutande beroende af Riksdagen i allt hvad dess skötsel angår; de endast göra den genom sedelmonopolet vida mäktigare än förr och mera bestämmande öfver landets hela ekonomi. Hela reformen ligger sålunda uti sedelmonopolet och dess konsekvenser, hvartill bland annat inlåningens upphäfvande hör. Allt annat är endast skenreform, framför allt Konungens andel uti dess styrelse och förvaltning. Mången trodde visserligen, att riksbankslagens förvandling till civillag, uti hvars stiftande och förändring Konungen deltagit lika med Riksdagen, skulle medföra en delning af makten öfver Riksbanken mellan statsmakterna samt därigenom en garanti för, att den ökade makt, som Riksbanken får, skulle riktigt handhafvas. Den ringaste eftertanke borde dock hafva sagt, att, så viktigt deltagandet i den organiska lagstiftningen för Riksbanken än må vara, endast en verksam andel i den dagliga skötseln innebär en verklig makt öfver densamma samt kan skänka de garantier, som man ville uppställa som motvikt mot bankens ökade inflytande. Ingen kan nämligen med fog tilltro Riksdagen, att den ej städse med behörig försiktighet skulle stifta lag för sin bank. I den punkten voro garantierna näppe- ligen lika nödiga. Spörsmålet är, huruvida den under Riksdagens vård allenast kan fullgöra sin dagliga uppgift så, som af en hela näringslivet behärskande nationalbank kräfvades. Det var uti ledningen af banken, som maktfördelningen och garantierna framför allt bort anbringas; det var här den andra statsmakten bort få sin hand med, så snart man öfver hufvud uti ett ökad inflytande.

ringens sida såg den rätta garantien. Att en finansminister vid denna handel låtit så pruta med sig, som här skedde (se till sist Kgl. propos. till 1897 års riksdag), står som ett historiskt vittnesbörd för alla tider om maktförhållandet mellan de båda statsmakterna vid denna tidpunkt — för att ej säga något annat.

Lämnom emellertid illusionerna och svagheter vid reformens lagfästade, för att ägna densamma själf som system någon uppmärksamhet. Sveriges Riksbank är enligt den nya lagen som förut ren statsbank, men blir genom sedelmonopolet tillika den hela landets näringslif behärskande nationalbanken. Som ofvan nämndes, kan det ena systemet i fråga om bankorganisation vara lika godt som det andra, beroende på historiska förhållanden, folkens olika vanor m. m. Men härmed är icke sagdt, att *kombinationen af olika system i afseende på organisationens delar* slår lika väl till, huru man gör den. Uti Sverige råder sedan 1668 det rena statsbankssystemet, och därom är nu intet att säga; men huruvida i afseende på sedelutgifningen härtill bäst passar systemet sedelmonopol eller delad sedelutgifning, därom kan man hysa berättigade tvifvel. Minnena från vår egen historia, då Riksbanken var ensam sedelutgifvande, vittnar icke godt om denna kombination och visserligen icke håller erfarenheterna från det enda land, utom Finland, som äger densamma — Ryssland.

En statsbank är utsatt för hufvudsakligen tre faror: att i tillfällena af trångmål för staten gifva densamma försträckningar utöfver sin förmåga, att i allmänhet skötas mera med hänsyn till statens affärer än samhällets, samt att betraktas som inkomstkälla för staten. Om den första af dessa vådor må det vara nog att anföra *Scharlings* ord angående just Sverige och den sista bankreformen: «Hvad der gjør den i Sverige vedtagne Ophævelse af den private Seddelemmission mere betænkelig, er, at den svenske Riksbank er en *Statsbank*. Thi er der Noget, som Bankhistorien med fuld Sikkerhed lærer os, saa er det det, at saa godt som alle de mest flagrante Misbrug af Seddelemmissionen skyldes Statens Inflydelse på denne» (Anf. arb., s. 437). — Hvad de båda sist uppräknade misstagen beträffar, så lär faran för dem icke vara mindre, om de ock i sig själfva ej äro lika vådliga. Ty om jag ej tager

fel, är föreställningen om Riksbanken såsom inkomstkälla för staten synnerligen lefvande inom vissa riksdagskretsar; medan å andra sidan skillnaden mellan det allmänna som stat och det allmänna som samhälle icke torde stå lika klar. Men förblandningen af stat och samhälle kan just i fråga om bankväsendet vara ganska ödesdigert. Statens affärer gå ej upp till tiondedelen af samhällets eller den stora allmänhetens. Lätt kan emellertid inträffa vid något tillfälle, att bådadernas intressen ej löpa parallellt. Att då sätta statens intresse öfver samhällets ligger allt för nära till hands för dem, som i första hand känna sig satta att vårda statsangelägenheterna. Vål är sannt, att icke Riksdagen sköter banken utan Bankofullmäktige. Men det torde vara svårt för desse att hålla sig fullt fria från de synpunkter, som behärska deras mäktige principal i dessa afseenden. Att de så mycket kunnat emancipera sig från dessa i Riksdagen väl starkt härskande meningar, som de hittills gjort, är deras stora förtjänst. Men de tider, vi senast genomlevat i vårt land, hafva varit så lugna; andra kunna komma, då det för Riksbanksfullmäktige blir vida svårare att motstå en upprörd opinion inom Riksdagen, hvilken vill på denna väg öka statsinkomsterna eller eljest ordna statens affärer utan tanke på landets. Till dessa statsbankssystemet allmänt åtföljande brister komma dessutom i afseende på Sverige och dess Riksbank, att det hos oss följda sättet för sedelbetäckningen, enligt det direkta kontingenteringssystemet icke äger tillräcklig elasticitet för att motsvara näringslivets växlande behof, vidare att vårt vidsträckta land med dess olika intressen och kraf i afseende på omsättningsmedel svårligen kan rätt betjänas endast af en centralbank, samt slutligen såsom det viktigaste af allt att styrelsens sammansättning och äfven aflöning icke lämna garanti för en fackmässig och af politiska opinioner oberoende ledning. Alla dessa brister och isynnerhet den sista hafva emellertid så ofta och utförligt framhållits från olika sidor (se t. ex. Bankkommitténs af 1879 betänkande, ss. 59 ff.), att jag här icke behöfver uppehålla mig därvid. Endast det må tilläggas, att denna reform, som i Riksbankens hand lägger såsom ett monopol sedelutgifningen, synes mig svåra emot andan uti Sveriges ekonomiska lif och organisation, såsom

dessa under senaste århundradet utvecklade sig. Till förklaring häraf må i korthet följande anföras.

Det karakteristiska för de ekonomiska institutionernas ordning i Sverige och det svenska lynnet är, synes mig, *en samverkan af det allmänna och de enskilde* till fyllande af de samhällsliga behofven. Svenskarne äro ej så företagsamma och så rika som engelsmän och amerikaner. Därför kunna de ej på enskild väg allenast fylla dessa behof. Men å andra sidan fordra de ej såsom fransmän¹⁾ och ryssar, att staten skall göra allt. För dem passar bäst ett system med samverkan mellan allmänna och enskilda krafter öfver allt, där sådan är möjlig. Vårt järnvägsväsen är det bästa exemplet härpå. Staten har byggt de stora stambanorna, kommuner och enskilde det lokala bannätet. Endast genom denna samverkan hafva vi kunpat uträtta så stora ting på detta område, som skett. Att post och telegraf omhänderhafvas af staten ensam, ligger i sakens natur; men att telefonen lagts så helt och hållet i statens hand, som skett, var otvifvelaktigt ett stort misstag och ett brott mot nämnda anda i våra inrättningar, hvilket kommer att gifva anledning till mycken förargelse, såsom det ock redan visat sig. Staten borde hafva upprättat allenast de stora, interurbana linierna, öfverlåtande åt enskilde och kommuner att efter egen smak och lägenhet inrätta telefon, såsom de behagade och såsom det för de lokala förhållandena bäst passade. Alldeles detsamma kan sägas om bankväsendet.

Det svenska bankväsendet i alla dess grenar har organiskt utvecklade sig just under samverkan mellan stat och samhälle. Ursprungligen stod Riksbanken med de af den understödda diskonterna ensam. Men knappt hade landet hunnit något repa sig efter olyckorna under Gustaf IV Adolfs regering, innan den enskilda verksamheten tog vid och efter hand skapade den mångfald af penninginrättningar, som vi nu äga: enskilda sedelutgifvande banker och aktiebanker, sparbanker och folkbanker, hypoteks-föreningar och hypoteksbanker o. s. v. Sveriges bank- och

¹⁾ Att man i Frankrike öfverlätit järnvägarne åt enskilde, är endast skenbart ett undantag härifrån.

penningväsen har på detta sätt nått en hög grad af fullkomning, hvilken otvifvelaktigt mäktigt medverkat till landets utveckling. Men härtill bidrog framför allt penningrörelsens passande fördelning mellan Riksbanken och alla enskilda inrättningar, i det att den förre svarar för rikets allmänna intressen och sålunda framför allt för förhållandet till utlandet, de senare tjäna de särskilda orternas mycket olika behof. Icke minst gaf sig denna arbetsfördelning på ett lyckosamt sätt till känna i fråga om rörelsemedlets tillhandahållande till alla delar af vårt stora land.

Att nu ersätta denna ordning med ett sedelmonopol är att bryta en organisk utveckling, som tydligen stämmer väl med hela vårt ekonomiska lif, sådant detta sedan ett århundrade tillbaka danats. Det bör gifvas starkare skäl för en dylik brytning, än de som af dess tillskyndare framförts, isynnerhet då det nya har så många svaga sidor. Genom att kombinera sedelmonopolet med statsbankssystemet drifver lagen af 1897 detta system till dess yttersta konsekvenser, därigenom förstörande de fel, som äro desamma medfödda. Ty alla ofvan uppräknade vådor och däraf härflytande skada, som vidlåda statsbankssystemet, förstöras högst betydligt vid kombination med sedelmonopolet, hvarigenom samhället i sin helhet mera drages in med uti de olyckor, som kunna drabba banken, eller starkare beröres af en missriktad bankpolitik, medan omvänt en delad sedelutgifning mildrar verkningarne af nämnda olyckor och misstag. Resultatet af denna granskning blir sålunda, att lika litet som det beståendes fel syntes berättiga den senaste bankreformen, lika litet får denna reform sitt fulla försvar i det nyas stora förträfflighet såsom banksystem och öfverlägsenhet öfver det förra.

* * *

Hittills har jag icke berört den sida af denna reform, som fört den åter upp på dagordningen, dess slutförande intill 1 Jan. 1904 och de farhågor för starka rubbningar inom affärsvärlden, som häraf anses kunna följa. Jag skall icke håller i det följande länge uppehålla mig därvid. Både många och starka uttalanden härom hafva redan sett dagen och torde vidare vara att förvänta, ju närmare stunden för afvecklingen nalkas. Regeringen har ju

ock däraf föranledts att nedsätta en kommitté, som skall afgifva förslag om, huru denna afveckling må utan rubbningar försiggå, alltså huru Riksbankens obetäckta sedelutgifning må kunna utvidgas utöfver den i nya lagen fastsatta gränsen för densamma, 100 mill. kr., samt huru privatbankernas till vid pass 80 mill. kr. utestående fordringar hos allmänheten svarande mot de utelöpande sedlarne må kunna öfverföras på Riksbanken. Det är rättast att afvakta resultatet af nämnda kommittés arbete, innan man definitivt yttrar sig om denna sak. Blott må följande erinran därtill göras.

Det är icke så mycket vår inre ställning som fastmer det allmänna världsläget, som i förevarande fall bör beaktas och tagas med i räkningen. Ty de allmänna tidsförhållandena kräfva enligt min mening den största varsamhet efter denna dag i allt, hvad icke blott vårt utan hela Europas penningväsen rör. Anledningen härtill är Amerikas förhållande till Europa. Detta förhållande har tidigare visserligen ofta varit af stor betydelse, men nu hotar det att bli allt bestämmande. Anledningen därtill är Europas ständigt ogynnsamma betalningsbalans till Förenta Staterna. Det senare säljer till Europa årligen för betydligt öfver en milliard kröner mera, än det köper från det samma¹⁾. Saldot i denna enorma balans har hittills täckts med

¹⁾ Värdet af Förenta Staternas handelsförbindelser med Europa uppgick till:

	<i>Import</i>		<i>Export</i>			<i>Import</i>		<i>Export</i>	
	mill. Dollars		mill. Dollars			mill. Dollars		mill. Dollars	
1893	391,1	679,6	1896	360,2	778,1				
1894	317,5	642,0	1897	407,9	858,0				
1895	431,5	634,3	1898	324,7	981,0				

Enligt *Monthly Summary of Commerce and Finance of the United States* 1898/99. Siffrorna för 1899 har jag ej till hands, men de äro för visso ej mera till Europas fördel än föregående års. — Att vårt sista statslån endels placerades i Amerika, innebär en riktig fingervisning, om, hvart vi i framtiden ha att vända oss i dylika fall, en fingervisning hvilken dock att döma af de uttalanden härom, som i prässen förekommit, icke ännu af allmänheten så uppskattas, som sig bör. Men den tid kommer snart, då man skall hafva lärt sig rätt skatta den amerikanska marknaden just för våra obligationer. Den million svenskar, som där bygger och bor, kan och bör blifva köpare af våra papper, därmed upprätthållande en förbindelse med gamla Sverige, som handelsförhållandena näppeligen medgifva, men som mången landsman säkert med nöje kommer att omfatta.

dels räntorna å i Amerika anbragt europeiskt kapital, dels dessa kapitalplaceringar själfva. Den tiden synes nu vara inne, då Europas tillgodohafvanden i Amerika taga slut, och då måste den årliga underbalansen i handelssamfärdseln täckas på annat sätt, nämligen genom Amerikas kapitalplaceringar i Europa eller genom skuldförbindelser eller med guld. Redan denna allmänna vändning uti det ömsesidiga förhållandet måste inom kort gifva sig till känna på ett för den europeiska penningmarknaden högst obehagligt sätt. Den blir knappare, men framför allt osäkrare. Ty den blir beroende af börsspelet i New York och nyckerna hos de store spelarne vid Wall-street. Allt eftersom de begära det ena eller det andra af nyss nämnda salderingsmedel, växlar vädret på Europas ekonomiska himmel. Ena dagen solsken och lugn, andra skyfall och storm. Vi ha att förvänta starka kastningar fram och åter, och ingen kan veta, huruvida ej redan vid slutet af år 1903 dessa äro öfver oss.

Härmed föjer ännu en omständighet, som väl är värd att taga i betraktande. Med det förändrade salderingsförhållandet mellan Europa och Amerika kommer att uppstå en kamp om guld, som världen säkerligen icke sett maken till. Närmast kommer den att visa sig uti ideliga ränteförändringar af *Bank of England*, hvilka dock snart måste leda till ändring af dess orimliga täckningsbestämmelser, för att därmed göra densamma mindre känslig för hvarje obetydlig gulduuttagning. Men därefter kommer den engelska allmänheten att till det yttersta försvara sin dyrbara vana, att helst hafva «hårt mynt» i händerna. Prässad af Amerika skall den i sin ordning prässa på öfriga folk i Europa för att få det guld, som hos dem finns, i sitt våld. Det skall därför blifva vida svårare än det varit för de små och föga kapitalstarka länderna att behålla guld. Man kan fråga sig, om med dessa framtidsutsikter för ögonen, det är för Sveriges del klokt att företaga en bankreform, som kräfver större guldbehållning, än den vi tidigare behöft. Vi ha haft fullt förtroende för våra bankers sedlar äfven utan stor eller ens någon nämnvärd guldtäckning, tack vare solidariteten, hvad de enskilda bankerna beträffar, af deras lottägare och garanten. Är det skäl att för närvarande utbyta ett så billigt omsättningsmedel mot de vida dyrare, af guld till minst

35 % täckta, riksbankssedlarne? Hafva de, som ifrat för och genomfört denna reform, betänkt, att riksbankssedlarne blifva ett för landet i sin helhet långt dyrare omsättningsmedel, än det vi hittills haft?

Sannerligen jag förundrar mig öfver, när jag öfverväger såväl det senast berörda som det ofvan framställda, att de döde gå igen, och försök göras, att hindra den beslutade reformens fulla genomförande. De af den nybildade Bankföreningen antagna resolutionerna, som finnas intagna uti de här ofvan anförda publikationerna, äro äfven så tillmötesgående som tänkas kan. Erbjudandet att lämna ifrån sig hela vinsten på sedelutgifningen — den obetäckta nämligen, ty den af guld täckta ger ingen vinst — är nästan mer än man billigtvis kan fordra; ty solidariteten, hvarpå den enskilda sedelutgifningen är grundad, kräfver dock någon ersättning. Oafsedt obehaget att med hela sin egendom svara för bankens förbindelser, stå lotterna uti dessa banker icke i det värde, som de utan nämnda solidaritet skulle ha. Huruvida dessa sträfvanden att göra den omstridda reformen om igen eller genomföra en helt ny — ty äfven det låter tänka sig — skola krönas med framgång, är ej godt att säga. I det allmännas intresse skulle man önska, att så kunde ske. Men om så ej blir fallet, så må rättvisligen erkännas, att icke Riksdagen ensam eller Regeringen bär skulden för denna s. k. reform utan lika mycket bankerna själfva, som ej förut och i tide gjort hvad de nu göra.

Hvad man emellertid, huru det går, kunde framför allt önska, vore, att ett organ för en fastare samverkan mellan Riksbanksstyrelsen och öfriga penninginstitutioner komme till stånd. Å ena sidan — bankernas — har klagats öfver, att Riksbanken lefver sitt lif för sig utan den innerliga beröring med landets hela affärlif, som af en centralbank och en bankernas bank, såsom Riksbanken bör vara, kan begäras; å den andra — Riksbankens — har sagts, att denne saknar det inflytande på och den makt öfver landets penningväsen, som t. ex. för diskontopolitiken vore behöflig. Icke minst denna uppfattning bland Riksbanken närstående kretsar torde hafva bidragit till att göra sedelmonopolet så begärligt. Ofvan uttalade önsknningar och mål, lika eftersträfvade i grunden från alla sidor, kunde dock uppnås på annat sätt än

genom det för en statsbank farliga sedelmonopolet. Jag skulle sålunda vilja till de uti Bankföreningens program upptagna punkterna tillfoga följande förslag:

«På initiativ af Riksdagen upprättas ett Bankråd vid sidan om Bankofullmäktige på det sätt, att samtliga enskilda banker och större aktiebanker anmodas att genom val utse tio personer, äfvensom de tio största sparbankerna två, hvilka äga ett en gång i månaden och dessutom, när Bankofullmäktige så påfordra, sammanträda i Stockholm för att få del af allmänna anordningar, som träffats eller skola träffas, äfvensom inför dem framlägga de önskingar och behof, som kunna förefinnas.»

Genom en anordning af detta slag, hvilken naturligen i enskildheter kan organiseras annorlunda än hvad här förslagsvis framställts, skulle det nödiga sambandet mellan centralbanken och landets öfriga banker åvägabringas, som jag tror till största båtnad för alla parter och hela vårt land. Därmed kunde Riksbanken fortfarande vara hvad den är, en statsangelägenhet, och likväl blifva hvad den framför allt bör vara, en samfundsangelägenhet. Många orsaker till missförstånd och kritik skulle då ock kväfvast i födseln och vårt land på detta område få hvad det i närvarande tid mest af allt behöfver — allas eniga samverkan till allmänt bästa.

Efterskrift.

Just som förestående artikel skall läggas i prässen, kommer underrättelsen, att kommitterade för afgifvande af förslag till ändrade bestämmelser rörande Riksbankens sedelutgifning aflämnat sitt betänkande.

De däruti föreslagna ändringarne afse Riksbankens på utrikes ort å löpande räkning innestående medel, hvilka jämte guld må tjäna till sedelbetäckning (§ 6 mom. c uti lagen för Riksbanken) samt bestämmelserna om den obetäckta sedelutgifningen och om den metalliska kassans minimum (§§ 7 o. 8). I först nämnda afseende föreslås sålunda, att dessa medel skola vara hos «bank eller bankir» (ej som nu äfven hos «handelshus») innestående,

vidare att därifrån skall afräknas Riksbankens skuld i dylik räkning — något som torde hafva redan praktiserats, ehuru det ej är i lagen föreskrifvet. Beträffande de båda andra punkterna föreslås, att den obetäckta sedelutgifningens maximibelopp 100 mill. kr. må kunna ökas med ett belopp motsvarande den summa, hvarmed guldkassan öfverstiger 40 mill. kr., slutligen att den metalliska kassan ej må understiga sistnämnda belopp (nu 25 mill. kr.).

Mot intet af dessa förslag är från bankteoretisk synpunkt något att invända; framför allt är det första en väl behöflig ändring af nu gällande bestämmelser. Huruvida åter den vidgade sedelutgifningsrätt, betäckta och obetäckta, som förslaget ställer i utsikt, kommer att motsvara behovet, är ej godt att förutsäga. Men alldeles säkert synes mig vara, att den efter våra förhållanden stora guldkassan och omsorgen om dess vidmakthållande kommer att dominerande inverka på diskontopolitiken, ett för näringslivet ingalunda gynnsamt sakläge; samt vidare att den stora vinst, som sedelmonopolet skulle bereda Riksbanken, torde af samma skäl blifva ganska illusorisk — ett resultat som dock är af underordnad betydelse.

Inför detta förslag synes emellertid behovet af det ofvan föreslagna Bankrådet vara ännu mera trängande.

Modern statslära.

Af

Docenten **C. A. Reuterskiöld.**

G. Jellinek. Das Recht des modernen Staates. Erster Band. Allgemeine Staatslehre. XXX + 726 sid. Berlin 1900. Pris: 16 M.

Ofvanstående, nyss utgifna arbete, utgör första delen af ett länge väntadt verk i modern statslära af den kände Heidelbergerjuristen, professor Jellinek. Den statsrättsliga litteraturen lider visserligen ingen brist på teoretiska undersökningar rörande staten, särskildt icke den tyska litteraturen, men den moderna samhällsutvecklingen är dock af den art och går med sådana jättesteg framåt, att här liksom å så många andra fält af mänsklig forskning forskningsresultaten snart nog blifva föråldrade och de gamla böckerna därför måste af andra och nyare ersättas. Redan ur denna synpunkt bör hvarje nytt arbete, som ej blott är en bearbetning af äldre, städse blifva välkommet, men än mera är detta fallet, då författaren bär ett så aktadt namn som Jellineks. Huruvida åter den nu utkomna delen verkligen i allo fyller de anspråk och förväntningar, hvarmed man måste hälsa dess utgifvande, det är en fråga som det ännu torde vara för tidigt att besvara, och afsikten med denna uppsats är heller icke att vare sig närmare granska innehållet eller fullständigt referera och för svenska läsare framlägga det samma eller därom fälla något slutligt omdöme. Fasthellre bör man kunna vänta, att en hvar, som hyser intresse för och kärlek till vårt eget lands historia och statsrätt, hvilka kanske mer än något annat lands, Englands icke undantaget, kunna gifva

vägledande synpunkter för statsrättsteorien, om de blott bearbetades och begagnades i detta syfte, själf vill läsa detta nya, låt vara utländska, men dock i allmän syftning skrifna verk, hvars behåddade andra del väl hufvudsakligast lärer rikta sig på tysk rätt (se förordet), men hvars föreliggande innehåller en till sin läggning allmängiltig statslära från modern ståndpunkt. Har läsaren blott klart i minnet de svenska samhällsförhållandena och böjer han sig icke efter svenskens vanliga sätt för den främmande lärdomen, på hvars riktighet vi blott alltför mycket äro benägna att tro, äfven när erfarenheterna från vårt eget statslif strida däremot, så torde nog felaktigheter äfven i Jellineks bok kunna upptäckas, men ock många för oss beaktansvärda synpunkter vinnas, hvarur vårt statslif kunde själfständigt betraktas.

Arbetets första bok (ss. 3—111) har till uppgift att orientera läsaren i ämnet och behandlar i särskilda kapitel statslärans uppgift, indelning och begränsning, dess metodik och historia, dess förhållande till andra kunskapsgrenar och dess ställning inom vetenskapens system. Den andra boken (ss. 115—341) utgör en »allgemeine Sociallehre des Staates« och afhandlar statens terminologiska uttryck, väsen och begrepp, dess grund och ändamål, uppkomst och hufvudtyper samt dess förhållande till rätten. Den tredje boken slutligen (ss. 345—726) innehåller en allmän statsrättslära under följande kapitelrubriker: den offentliga rättens indelning, statelementens rättsbestämning (statsområde, statsfolk och statsmakt), statsmaktens egenskaper (suveränitet, förmåga af själforganisation och själfherradöme, odelbarhet), statsförfattning, statsorgan och representation, statsfunktioner, stater indelning, statsformer och statsförbindelser samt till sist den offentliga rättens garantier. Med anledning af uttalanden å spridda ställen i detta rikhaltiga innehåll skola här framställas några anmärkningar¹⁾ som må hända för en svensk läsare kunde öka intresset och skärpa blicken för de möjligheter, dem vår egen rätt, när den blott beaktas, verkligen innehåller. Energiskt borde för öfrigt den nordiska statsrättsvetenskapen egna sin uppmärksamhet åt dessa frågor och

¹⁾ Jfr ock *min* redan 1896 utgifna skrift »Om stater och internationella rättssubjekt« i Uppsala Universitets Årsskrift.

söka att bringa resultaten af sina forskningar till de stora kulturländernas kunskap: för visso skulle därigenom en god och värdefull insats i vetenskapens allmänna utveckling äga rum. I mer än ett afseende visar ock Jellineks nu föreliggande arbete, att en riktigare och mera ingående kännedom om den nordiska rätten skulle varit för hans resultat önskelig, och att en sådan skulle kunnat väsentligen klargöra och delvis modifiera många satser, som nu framstå mera såsom riktigt anade än såsom fullt insedda och klart tänkta eller positivt bevisade.

* * *

Jellinek framhåller på flera ställen och upprepade gånger, att det faktiska, det erfarenhetsmässigt gifna och bestående, är ett nödvändigt underlag för hvarje rättsvetenskaplig undersökning af staten och de statliga företeelserna. Och detta med fullaste fog; endast på den vägen kan man komma till en verklig lösning och ett tillfredsställande svar å hithörande frågor. Genom en betraktelse af de faktiska statsbildningarne är det ock, som åt svaret på spörsmålet, hvad staten är, med rätta kan gifvas den formulering, Jellinek gifvit: Staten är den med ursprunglig härskarmakt utrustade »Verbandseinheit sesshafter Menschen«, om än Jellinek till följd af sin, liksom i allmänhet den tyska vetenskapens, ohekantskap med vårt allmänna samhällsbegrepp icke kunnat för sitt betecknande af *rättsbegreppet* stat finna något lämpligare *genus proximum* än »Körperschaft«, i det han karakteriserar staten i egenskap af rättslig såsom »die mit ursprünglicher Herrschermacht ausgestattete *Gebietskörperschaft*« (ss. 159—161). För oss får »Körperschaft« snarast en betydelse likartad med korporationens, men detta är näppeligen Jellineks mening, utan synes han lägga ungefärligen samma mening in i detta uttryck som vi i vårt »samhälle«, om än vårt uttryck är klarare och bestämdare än såväl detta som det eljes motsvarande tyska »Gemeinwesen«. Staten är icke någon fiktion, icke något osinnligt väsen med egen individualitet, men å andra sidan heller icke blott och bart summan af ett flertal individer, utan en beteckning för de hos dessa såsom folk gemensamma, faktiskt gifna sociala verksamhetskrafterna, sådana dessa

kommit till uttryck genom reglering af enskilde individer bland folket i deras egenskap af faktiskt verksamma organ för det hela. Potentiellt är därför hvarje individ ett samhällsorgan äfven med hänsyn till samhällets praktiska viljeverksamhet liksom städse med afseende å dess teoretiska åskådning och uppfattning. Därför är det ock, som den allmänna meningen eller opinionen spelar och kan spela en så betydande roll i det moderna statslifvet: den är, såsom ock af Jellinek framhålles, resultatet af en de enskilda samhällsgruppernas, och man kunde tillägga de enskilda individernas, uttalade och mot eller med hvarandra framträdande meningar. Staten kan aldrig undgå att däraf taga intryck, alldenstund statens vilja är organens vilja och organen aldrig äro blott organ, ej ens när de eljes kunna betecknas såsom särskildt bildade organ, utan alltid tillika utgörande enskilda individer med enskilda meningar, de där uppstå och formas just genom individens sammanträffande och samverkande med andra individer vare sig med eller utan särskild organkarakter.

Att fullkomligt åtskilja staten och dess faktiska underlag, folket, låter sig icke heller ostraffadt göra, men väl måste dessa båda begrepp hållas i sär, enär staten är folket icke i dess totala verksamhet, utan i en viss verksamhetsform, nämligen den politiska genom egna organ. Men häraf följer icke, att folket i en annan verksamhetsform eller såsom privat verksamt genom sina individer, skulle äga någon som helst rättslig makt öfver organen för detsamma såsom ett politiskt verksamt folk. Tvärtom ligger det i statsorganets natur och organställning, att det ensamt representerar det samhälle, för hvilket det är högsta organ eller statsorgan med omedelbar makt. Huru detta förhållande närmare bör tänkas, har jag på annat ställe (i boken *Om stater* ss. 43 ff.) utvecklats och kan också här inskränka mig till en enkel hänvisning dit.

I den svenska statens utveckling skönjes ock nogsamt, både att statsorganen till sitt ursprung äro individer ur folket med ofta själftagen maktställning såsom organ för folkets politiska intressen, och att de såsom organ äro oberoende af öfriga folkindivider, men icke af folkets allmänna opinion. På ett klart och åskådligt sätt har NORDLUND i en afhandling om »den svenska reformationstidens

allmänna statsrättsliga idéer», utgifven under detta år, framställt statsidéens och kungadömet utbildning under och genom Gustaf Wasas regemente. Här framträder å ena sidan såsom en sedan gammalt rotfästad svensk öfvertygelse den äfven af Jellinek betonade satsen, att staten rättsligen både kan och måste binda sig själf, att den är af sin egen rättsordning bunden, eller i den mer konkreta och förståeliga svenska formen, att hvad som allmänne- ligen samtyckt och skäligen gjort är det skall hållas såsom Sveriges lag, och att öfver Sveriges lag står ingen, Sveriges konung alldeles icke undantagen: den satsen är i vårt rättsmedvetande lika lefvande i dag som för 400 år sedan. Gustaf Wasas kungadöme ger ock en målande bild af en stats och ett suveränt statsorgans tillkomst och ådagalägger tydligt, huru organets ursprung icke utgör något hinder för dess oberoende af de enskilde såsom dessas »öfverhet«, på samma gång som dess organställning icke hindrar dess egenskap af tillika enskild och såsom sådan ställd vid sidan af, men ej såsom en herre öfver sina bröder. Den svenska, eller måhända, såsom det heter i Nordlunds nyss anförda arbete (s. 89), »den germanska statstanken, så förtrogen med de rent personliga krafternas insats, är långt ifrån främmande för ett konungadöme, som, utan att förlora sitt folkliga fotfäste, genom personlig auktoritet, vunnen på den offentliga pliktuppfyllelsens väg, i imponerande majestät höjer sig öfver de folkliga samhällselementen. Ja; den germanska folkandens benägenhet att tillskrifva de uråldriga folklagarnes upprinnelse stora kungliga lagstiftare (S:t Eriks lag) tyder på en djupt rotad sympati för detta konungaideal. Så kan ett germanskt konungadöme genom sin faktiska öfverlägsenhet utan att förlora sitt särkynne väl erbjuda anknytning för själfhärskarteorier af olika slag, helst när äfven dessa ej äro främmande för ett rättens och pliktens inbördes samband«.

Och den på Gustaf Wasas död följande oroliga perioden i vårt lands historia har äfven den gifvit betydelsefulla uppslag och bidrag till en svensk statslära, liksom däri finnas mångfaldiga bekräftelser på riktigheten af åtskilliga satser ur den moderna allmänna statsläran, särdeles sådan den i olika partier af Jellineks arbete framlagts. Historien om hertig Carl och konung Sigismund ger en ny kraftig illustration till läran om statsorganens uppkomst

och ställning och det faktiska underlagets betydelse för rättsordningen. Och med Gustaf Adolfs och Axel Oxenstiernas ledning utformas slutligen den moderna svenska staten till en fast och stadgad rättsföreteelse: den svenska statsorgansbildningen är därmed till sina grunddrag fullbordad. Att här fullfölja dessa korta antydningar med hänsyn till envålds- och frihetstidernas för vårt statsskick så skickesediga utveckling skulle föra för långt — det sagda visar mer än nog, hvilket utomordentligt gifvande fält vårt land erbjuder för forskaren på den allmänna statslärans områden. Blott ett par synpunkter må här ytterligare betonas.

* * *

Är suveränitet en nödvändig egenskap hos staten? Frågan besvaras riktigt af Jellinek nekande, men motiveringen kan icke anses lika riktig (ss. 431 ff.). Suveränitet är ett mångtydigt ord, och det beror framför allt på, i hvilken betydelse man tager detsamma, om såsom egenskap hos statsmakten, såsom uttryck för det högsta organets ställning, såsom identisk med statsmakten eller på annat sätt. Orätt eller i allt fall vilseledande är, såsom Jellinek ock framhåller, att sammanblanda organsuveränitet och statssuveränitet eller statsmakt och statssuveränitet. Men det synes mig vara lika oriktigt att betrakta suveräniteten såsom en egenskap hos statsmakten: den är fastmera uttryck för ett visst faktiskt förhållande med afseende å statsmaktens yttre objektivisering genom statsorganen, nämligen dels det, att hela statsmakten hvilar hos organ, som uteslutande äro organ för staten ifråga, dels det, att dessa organ icke äro andra organ underordnade. Man kan visserligen tala om en inre och en yttre statssuveränitet och med inre mena den, som yttrar sig däri, att statsmakten är den högsta inom staten i jämförelse med alla andra inom den verksamma makter och viljor, hvilka äro underordnade statsmakten genom dess organ: i denna mening är hvarje stat suverän. Och med yttre suveränitet skulle då förstås den, som består däri, att statsmakten är oafhändig af hvarje annan utom staten själf liggande makt. Men i grunden torde det riktigaste vara att blott för sistnämnda förhållandes betecknande använda termen suveränitet, i det att detta förhållande just yttrar sig på det sätt, att en stats högsta

organ äro uteslutande egna organ för den statens makt och vilja och icke organ för den samma såsom tillika organ för en annan, hvaremot den inre suveräniteten aldrig kan beteckna det förhållande, att statsmakten representeras genom uteslutande egna organ och icke genom organ, som tillika vore organ för en icke statlig makt inom staten: tvärtom äger, äfven der det senare är händelsen (t. ex. i fråga om folkrepresentationen, hvilken ej är ett blott statsorgan), staten inre suveränitet, men detta betyder här, att statsorganen såsom sådana icke blott äro de högsta, utan ock, ehuru inom rättens rämärken och under iakttagande af dess former, allsmåttiga, och den inre suveräniteten blir sålunda organsuveränitet, icke statssuveränitet. Men visserligen måste man härvid så till vida gifva Jellinek rätt, som denna allmakt, när den fattas såsom statsallmakt, icke får vara godtycklig eller anses såsom en »potestas legibus absoluta« utan blott såsom en rättslig makt. Suveränitetsbegreppet har därför egentligen allenast en formell karakter, och man kan icke ur detsamma draga några som helst slutsatser rörande statsmaktens omfång eller innehåll, utan detta beror helt och hållet af den konkreta positiva rätten i hvarje fall och den fördelning mellan de olika statsorganen af statliga höghetsrättigheter, som därigenom kommit till stånd. Ur denna synpunkt är suveräniteten icke något för staten såsom stat nödvändigt, utan staterna kunna vara såväl icke suveräna som suveräna. Men härvid måste noggrannt fasthållas, att staten, så snart fråga blir om dess suveränitet eller icke-suveränitet, måste betraktas icke såsom isolerad, utan såsom stående i faktiskt och rättsligt förhållande till andra stater. Det förefaller ock desto egendomligare, att Jellinek icke häri sett det för statssuveräniteten utmärkande, som han med afseende å den karakteristiska skillnaden mellan en stat och ett annat »Gemeinwesen« riktigt anmärkt, att tillvaron af en statsmakt närmast yttrar sig i tillvaron af själfständiga organ för denna makts utöfvande och tillvaratagande: »wo immer daher ein Gemeinwesen seine Verfassung von einer anderen Macht erhält, so dass sie nicht auf seinem Willen, sondern dauernd auf dem Gesetze dieser Macht ruht, da ist kein Staat, sondern nur das Glied eines Staates vorhanden«; och strax förut: »eigene Organisation und die mit ihr verknüpfte Machtvertheilung ist das erste Merkmal, um

den Staat vom nichtstaatlichen Verbande zu trennen« (s. 447). Härpå inverkar dock ej, att t. ex. i en förbundsstatsförfattning vissa gränser kunna vara dragna för delstaternas kompetens att bestämma hvilka former som helst för sin organisation såsom stat; är åter ett samhällens författning gifven allenast genom en annan stats lag, hvilken fortfar att där vara lag, så är detta samhälle icke stat. Med andra ord, åtminstone något af samhällets inåt högsta organ, och alltid dess regering, måste vara utåt själfständigt, d. v. s. icke vara rättsligen identiskt med en annan stats organ — något som emellertid icke utesluter, att två stater kunna hafva delvis samma organ, om än icke i allo samma styrande organ eller regering: man må blott icke, såsom dock Jellinek synes göra, förbise, att den styrande maktens organ icke är det enda högsta, utan att statsmaktens funktioner kunna och i det moderna samhället äfven böra utöfvas af olika högsta organ, de där ingalunda subordnera under hvarandra. Riksdagen är icke underordnad konungen, utan hvardera i sitt slag ett högsta statsorgan, såsom ock tydligt visar sig om ej annorstädes så i vårt eget lands författningshistoria, ej minst i Sveriges ännu gällande regeringsform af 1809, hvilken mer än någon grundlag är egnad att bringa klarhet öfver förhållandet mellan olika högsta statsorgan. Likaså är väl möjligt, att likartade funktioner fördelas å flera särskilda organ: så regeringsfunktionerna i en sammansatt stat. Omfånget af statsmakten kan växla äfven hvad regeringsuppgifterna angår.

* * *

Med suveränitetsbegreppets formulering sammanhänger ock svaret å en annan betydelsefull fråga, den om staters egenskap af enkla eller sammansatta och om staters uppkomst. Den omständigheten, att en stat *de facto* föreligger, utgör nämligen intet som helst bevis om dess suveränitet, när detta begrepp tages i sin rätta betydelse: den blott faktiska staten är i själfva verket en isolerad stat och därigenom hvarken suverän eller icke-suverän, enär förutsättningen för suveränitet eller icke-suveränitet är tillvaron af en reglerad förbindelse med andra stater. Om sålunda ett samhälle organiserar sig såsom stat och genom uteslutande egna organ ska-

par för sig en rättsordning, så har visserligen en faktisk stat uppkommit, men det beror helt och hållet af den ställning de förut bestående närgränsande staterna intaga till den nya bildningen, huruvida den samma blir suverän eller icke-suverän. Intill dess att detta afgjorts, h. e. staten blifvit i någon form af de öfriga erkänd, är dess egen ställning såsom, blott faktisk från rättslig synpunkt rent prekär. Statens rätt beror nämligen endast inåt af staten själf och dess högsta organ; utåt beror den därjämte af andra maktens vilja. Och därför är folkrätten icke blott en inre statlig rätt, utan en verklig mellanstatlig eller mellanfolklig rätt. Ensam kan ingen modern stat, icke ens den suveräna, ordna sitt rättsförhållande till andra och sin egen yttre kompetens, men suverän blir den, så snart andra internationella rättssubjekt erkänt dess kompetens att genom uteslutande egna organ gifva rättsliga uttryck åt sin vilja. Klart har Jellinek icke fattat detta, ehuru här och hvar sats uttalas, för hvilka den rätta uppfattningen synes ligga till grund. Riktigt är det sålunda, då Jellinek säger (s. 451): »von zwei dauernd verbundenen Staaten ist daher derjenige, welcher seine staatsrechtliche Zuständigkeit durch sein Gesetz nicht auszudehnen vermag, sondern an der staatlichen Rechtsordnung des andern eine Grenze für seine Kompetenzerweiterung findet, nichtsuverän«, men oriktigt då han tillägger: »während der Staat, der durch sein Gesetz dem andern staatsrechtliche Kompetenzen zu entziehen vermag, der souveräne ist«. Suveräniteten består ingalunda i en dylik förmåga att frantaga en icke-suverän stat delar af dess kompetens, såsom tydligt visar sig vid den enkla staten, utan däri, att hela den möjliga statsmakten utöfvas af uteslutande egna organ, som äro befogade att själfva utvidga eller inskränka denna statsmakts funktioner med afseende å statens eget område och så vidt dess inre rätt är i fråga, men icke däri, att de skulle kunna på egen hand tillägna sig äfven delar af en annan statsmakt. Det senare blir visserligen vanligen den faktiska påföljden af förhållandet i en sammansatt stat, hvars hufvudstat är organiserad såsom skild från delstaterna, men icke i en sammansatt stat, hvars hufvudstat sammanfaller med en af delstaterna. Säger man med Jellinek, att, om hufvudstaten icke kan ensidigt utvidga sin kompetens, detta måste bero på folkrättsligt aftal

med en tredje makt, såsom t. ex. Turkiets förhållande till Bulgarien hvilat på »dem durch einseitige Parteidisposition nicht abzuändernden Berliner Vertrag«. (s. 452), så är detta så till vida orätt, som det folkrättsliga aftalet ingalunda behöfver vara ingånget med en tredje makt, utan lika väl kan bestå mellan delstaterna inbördes eller hufvudstaten och delstaterna, såsom t. ex. ifråga om de förberedande aftal mellan Preussen och Bayern, som äfven efter tyska rikets uppkomst äga gällande kraft. Den icke suveräna staten är dock stat och såsom sådan fullt oförhindrad att åtminstone med hufvudstaten i den statliga statsförbindelsen ingå ömsesidigt eller ensidigt förbindande fördrag. Och af detta skäl är det väl möjligt, att i en subordinerad sammansatt stat hufvudstatens egna organ icke äro i stånd att frångå den underordnade delstaten en del af dess statsmakt, ehuru den såsom hufvudstat fungerande delstaten dock är såsom stat suverän, enär dess utslutande egna organ utöfva hela den statsmakt, som en modern stat öfver hufvud kan utöfva, under det att den underordnade delstaten antingen saknar organ för vissa statsmaktens funktioner eller låtit till omfånget begränsa de funktioner, som dess utslutande egna organ skola utöfva. Härpå är den svensk-norska unionen ett talande och i högsta måtto upplysande exempel, som dock icke stått Jellinek till buds, i det att han af bristande kännedom om och insikt i den svenska och norska rätten icke varit i stånd att fullt förstå densamma.

Den omständigheten, att i en sammansatt stat hufvudstaten icke erhållit *särskild* organisation såsom skild från båda resp. alla delstaterna, utsluter icke, att hufvudstaten kan sammanfalla med den ena delstaten och alltså begagna dess organisation, ehuru tillämpad på ett territoriellt statsområde och ett statsfolk, som äro mera utbredda än delstatens egna. Därigenom kommer sålunda hufvudstaten ingalunda att sakna organisation, hvilket, såsom Jellinek riktigt påpekar, vore liktydigt med, att den icke vore stat och alltså den sammansatta staten hvarken stat eller sammansatt. I den svensk-norska staten innehafva den svenska delstatens utslutande egna organ hela den statsmakt, som en stat öfver hufvud kan äga, hvaremot den norska delstaten saknar såväl organ för en statsyttra folkrättsliga funktioner som kompetens att genom sina utö-

slutande egna organ skapa sådana eller tillägga sina förutvarande dessa funktioner. Likaså sakna väl de svenska delstatsorganen kompetens att själfva tillegna sig ytterligare delar af den statsmakt, som Norges egna organ utöfva eller kunna utöfva, men detta icke i följd af en norsk statsuveränitet, som tydligen icke existerar, i det att svenska delstatsorgan faktiskt och rättsligt utöfva de funktioner, för hvilka Norge saknar och icke kan själf skapa egna organ, utan på grund af dels ett grundläggande folkrättsligt aftal mellan Sverige och Norge (norska grundlagen) och Sveriges garanterande af den norska författningen, sådan den af Sverige medgifvits och med kompetens för Norge att själf ändra den samma i de delar, som icke beröra unionsförhållandet, dels den derpå byggda författning (riksakten), som genom den sammansatta svensk-norska statens högsta organ, hvilket så länge hufvudstaten saknar *särskild* organisation icke kan utgöras af annan än den primära delstatens högsta organ, blifvit skapad. Härmed synes mig ock de invändningar vara vederlagda, som Jellinek (s. 694, not 1) gjort mot den af mig i Archiv f. öff. Recht XIV: 378 ff. rörande den svensk-norska unionens principer gifna framställning, nämligen, att om den sammansatta staten icke är organiserad, utan blott personifierad i den gemensamme konungen, den icke är någon stat, och således ej heller en sammansatt stat.

Sammansatt stat och enkel stat äro statsrättsliga former: för statssystemets folkrätt existera staterna blott såsom enhetliga internationella rättssubjekt och skillnaden mellan sammansatt och enkel stat saknar där aktuell betydelse, ehuru det för en nybildad enskild stat själf är af största vikt att få sin folkrättsliga ställning, h. e. sitt förhållande till öfriga stater bestämd och dermed afgjort, huruvida den blir eller icke blir ett själfständigt internationellt rättssubjekt. Sedan detta är afgjort, kan staten, där dess folkrättsliga rättssubjektivitet erkänts, opåtaladt göra sig till sammansatt eller enkel efter eget behag, men måste, där dess folkrättsliga rättssubjektivitet icke erkänts, antingen förblifva i prekärlolation eller förenas med annan såsom icke-suverän, hvarvid denna andras regeringsorgan såsom folkrättslig representant för den samma i dess egenskap af redan tillvarande internationellt rättssubjekt med nödvändighet blir representant äfven för den nya

staten i dess folkrättsliga förhållanden, d. v. s. kommer att representera ej blott det gamla statsfolkets och de detta underliggande länder och folk, utan ock ett därmed förenadt statsrättsligt självständigt folk, hvilket åter är möjligt endast i två former, nämligen antingen såsom ett slags husbonde eller förmyndare för detta eller såsom organ för en sammansatt statsmakt. Hvilketdera fallet *in concreto* inträffar, beror först och främst därpå, huruvida det samhälle, hvilket velat bilda sig såsom stat, på ett sådant sätt förenas med den suveräna staten, att dess statskvalitet verkligen kommer till erkännande och effektivitet, eller om det icke erhåller något rättsligen självständigt och af den suveräna staten oberoende eget regeringsorgan. Erhåller det ett sådant, blir det rent inbördes förhållandet mellan den suveräna och den icke-suveräna staten ett folkrättsligt förhållande af särskildt slag, interkantont, men utåt och i bådas förhållande till andra makter blir det samma innerrättsligt eller statsrättsligt, och komplexens gemensamma regeringsorgan (= den suveräna delstatens) ett organ för en, af statsrättsligt två statsmakter bestående, men folkrättsligt enhetlig statsmakt, hvilken följaktligen i verklig mening kan kallas en sammansatt statsmakt. Ännu mera blir detta förhållandet, om den icke-suveräna staten ställes vid den suveräna sidan såsom dess jämlike och sålunda icke betraktas såsom ett bihang till denna, en dess underlydande del, utan såsom ett med den, så att det utåt blir det helas, men ej i främsta rummet den suveräna statens eller eljes hvarderas partikulära, intressen, som för statsorganen skola fölla utslaget i förekommande frågor rörande utrikespolitiken och komplexens ställning till utlandet. Och att denna gemensamhetssynpunkt städse varit den svenska utrikesstyrelsens ledande tanke, torde af ingen kunna betviflas.

Strödda meddelanden.

Lefnadsålder och social ställning äro tvänne saker, mellan hvilka ett nära sammanhang består. Ur en på den tyska yrkesfolkräkningen 1895 byggd längre afhandling af Prof. *H. Rauchberg* i Brauns *Arch. f. soz. Gesetzgeb. u. Statist.* hämta vi följande för detta sammanhang belysande uppgifter. Af 100 Tysklands yrkesutöfvare i hvarje åldersklass äro:

Åldersklasser	1895			1882		
	Själfständiga	Biträden	Arbetare	Själfständiga	Biträden	Arbetare
under 20 år	1,76	1,91	96,33	2,86	0,65	96,49
20—30 »	13,13	4,14	82,73	15,70	2,72	81,58
30—40 »	36,34	4,50	59,16	41,00	2,66	56,34
40—50 »	47,88	3,65	48,47	50,36	2,05	47,59
50—60 »	54,38	2,68	42,94	55,83	1,50	42,67
60—70 »	57,58	1,84	40,58	58,39	1,11	40,50
70 år och däröfver	61,04	1,10	37,86	62,13	0,78	37,09
inalles	28,94	3,29	67,77	32,03	1,90	66,07

Med stigande åldersklasser blifva sålunda från år till år de själfständiga allt starkare, arbetarne allt svagare representerade. Antalet af biträdena, d. v. s. högre och lägre driftstjänstemän, kontorspersonal, uppsyningsmän, verkmästare o. d. uppnår sin höjdpunkt i klassen 30—40 år för att därefter åter så småningom aftaga. Denna talseriernas gestaltning förorsakas i första rummet af öfvergången från en social klass till en annan, något som ju åren föra med sig för många. Rörelsen inom samhället försiggår till öfvervägande grad i riktning mot högre social klass. 12 % af företagsmännen, men 60 % af arbetarne äro under 30 år gamla; 38 % af företagsmännen och blott 12 % af arbetarne äro öfver 50 år gamla. I hvad mån dödlighetsförhållandena därvid spela in, låter sig svårligen exaktare bedömas. Men i alla händelser går den uppåtstigande klassrörelsen parallellt med åldern.

Om man emellertid jämför med hvarandra slutsiffrorna för år 1882 och för år 1895, så visar sig en uppenbar förskjutning i den sociala lagringen i riktning mot de osjälfständigas grupp. Än tydligare framträder denna företeelse och dess relation till olika åldersklasser; om man betraktar en tabell af samma byggnad som den ofvan anförda, men gällande yrkesafdelningen i nd ustri allena. Af 100 i industrien förvärfvsverksamme voro nämligen:

Åldersklasser	1895			1882			Arbetets förstärkn. 1882—95 i %
	Själfst.	Biträd.	Arbet.	Själfst.	Biträd.	Arbet.	
under 20 år	3,58	1,59	94,83	6,97	0,49	92,54	+2,29
20—30 »	15,81	3,35	80,84	22,70	1,99	75,31	+5,53
30—40 »	31,26	4,17	64,57	41,98	1,99	56,03	+8,54
40—50 »	39,74	3,96	56,30	50,71	1,74	47,55	+8,75
50—60 »	46,59	3,42	49,99	59,26	1,49	39,25	+10,74
60—70 »	54,90	2,61	42,49	66,78	1,12	22,10	+10,39
70 år och däröfver	65,93	1,68	32,39	75,23	0,72	24,05	+8,34
<u>inalles</u>	<u>24,90</u>	<u>3,18</u>	<u>71,92</u>	<u>34,41</u>	<u>1,55</u>	<u>64,04</u>	<u>+7,88</u>

Vore nu denna skärpning af arbetarnes öfvervikt inskränkt till de ungdomliga åldersklasserna allenast, skulle den ju kunna förklaras af folkhushållningens utvidgning medelst en talrikare rekrytering af yngre krafter. Också vill Tysklands officiella statistiska ämbetsverk framhålla företeelsen såsom det statistiska utslaget af folkökningen och den vidgade förvärfvsverksamheten. Visserligen har emellertid den samtliga industriella befolkningen sedan 1882 blifvit yngre, så att af 100 i industrien sysselsatte voro

	1895	1882
ännu icke 20 år gamla	21,84	19,66
» » 30 » »	43,87	47,23

Men såsom tabellen utvisar, träder förskjutningen till arbetarnes förmån i dagen icke mindre afgjort i de mellersta och högre åldersklasserna och kan alltså ingalunda uteslutande eller ens hufvudsakligen tillskrivas indragandet af ungdomliga element. Snarare ha vi, säger prof. R., att göra med en genomgripande förändring i den sociala strukturen. Det vi se, är den statistiska bilden af en utpräglad social process, som man ju kan kalla proletarisering, om man så vill. Men i så fall måste ordet fattas i betydelsen af arbetarens fortskridande skilsmässa från sitt arbetsmedel, icke i den bemärkelse, som Marx därjämte gaf detsamma och som sammanfaller med hans term «Verelendung». Ty de båda rörelserna äro icke mera identiska. De beröendes allt starkare numeriska öfvervikt inom alla åldrar öfver de själfständiga är emellertid en samhällelig utveckling af utomordentlig socialpolitisk betydenhet. De statistiska siffrorna gifva vid handen, att mera än tre fjärdedelar af alla i förvärfslifvet nyinträdande tillhöra arbetsklassen.

Dock har denna förändring i den sociala byggnaden icke trängt igenom på samma sätt inom de särskilda yrkesafdelningarna, vare sig öfverhufvud eller med afseende på åldersfördelningen. I jordbruket hafva de själfständige sålunda tilltagit, arbetarne däremot minskats med omkring 254,070, alltså icke obetydligt. I de öfriga yrkesafdelningarna var rörelsen däremot den motsatta; i industrien hafva de själfständige aftagit t. o. m. absolut, med omkr. 139,382 personer. Efter de tre stora yrkesafdelningar, som någorlunda tillfredsställande medgifva de antagna kategoriernas begränsning, framträder sammanhanget mellan åldersklasser och social gruppering år 1895 på följande sätt:

Af 100 yrkesutöfvare inom hvarje åldersklass äro

Åldersklasser	i jordbruket			i industrien			i handel o. samfärdsel		
	Själfst.	Biträd.	Arbet.	Själfst.	Biträd.	Arbet.	Själfst.	Biträd.	Arbet.
under 20 år	0,14	0,55	99,31	3,58	1,59	94,83	0,94	10,76	88,30
20—30 »	9,19	1,37	89,44	15,81	3,35	80,84	14,41	15,61	69,98
30—40 »	41,11	1,69	57,20	31,26	4,17	64,57	40,99	12,69	46,32
40—50 »	53,36	1,41	45,23	39,74	3,96	56,30	55,21	9,37	35,42
50—60 »	57,26	1,15	41,59	46,59	3,42	49,99	63,42	6,78	29,80
60—70 »	56,02	0,98	43,00	54,90	2,61	42,49	73,15	4,49	22,36
70 år o. däröfver	56,03	0,67	43,30	65,93	1,68	32,39	82,36	2,51	15,13
inalles	30,98	1,16	67,86	24,90	3,18	71,92	36,07	11,20	52,73

Senast leder jordbruket, tidigast industrien till själfständighet. Ty i jordbruket är densamma närmast knuten till äganderättens öfvergång från hand till hand och denna åter till generationsväxlingen; i industrien såväl som i handel och samfärdsel erbjuda däremot allt fortfärande talrika yrken och driftsformer tillfälle för den energiskt uppåtsträfvande att tillkämpa sig själfständighet, hvarvid anskaffandet af det erforderliga kapitalet verkar starkare fördröjande i handel och samfärdsel än i industrien. Därför stå af 100 själfständige

i åldern	i jordbruket	i industrien	i handeln och samfärdseln
under 30 år	6,70	20,95	10,38
» 40 »	27,96	47,49	36,24
» 50 »	53,57	70,75	63,60

I omvänd riktning löper ålderskurvan hos arbetarne. Jordbruket utvisar den högsta, industrien den minsta kvoten af ålderstigne arbetare. Hvad slutligen angår biträdena, så når deras antal inom handel och samfärdsel högst i åldersgruppen 20—30 år, inom industrien i klassen 30—40; tidigast i handeln, eftersom den i yrket inträdande merändels direkt kommer i denna ställning, under det däremot i industrien densamma förvärfvas ofta först genom uppstigandet ur arbetarnes klass.

Gentemot förhållandena 1882 är endast att anmärka, huru som bland industriens själfständige de högre åldersklasserna numera äro något starkare företrädda, de yngre däremot svagare.

Blott antalet af åldringar öfver 70 år har här tilltagit, men alla andra årsklasser hafva minskats: själfständigheten från tidigare tid bevaras, att tillkämpa sig en sådan blir åter för hvarje dag svårare. Karakteristiskt för jordbruket är den ungdomliga ålderns relativt starkare representation och medelåldersklassernas förlust i antal. Hvad som från denna näringsgren afgifvits till andra yrken, har åtminstone delvis blifvit ersatt genom tidigare inryckning af ett yngre släkte.

Litteratur.

HJELT, AUG. *Det svenska tabellverkets uppkomst, organisation och tidigare verksamhet. Några minnesblad ur den svensk-finska befolkningsstatistikens historia.* VII + 109 sidd. Hlsfrs 1900.

HJELT, AUG. *De första officiella relationerna om svenska tabellverket åren 1749—1757. Några bidrag till den svensk-finska befolkningsstatistikens historia.* 136 sidd. Hlsfrs 1899.

Af dessa tvänne afhandlingar, hvilka båda förut varit offentliggjorda i tom XVI af publikationen Fennia, utgör den ena en historisk framställning af den nydaningsperiod i den svenska befolkningsstatistikens häfder, som infaller under Frihetstiden. Rikt som detta tidskifte var på fruktbarande uppslag inom olika kulturområden, skapade det genom inrättandet af det svenska «tabellverket» en institution, hvar till intet annat land hade att uppvisa något jämförligt. Sverige har därigenom kommit att äga de äldsta mera tillförlitliga siffermässiga uppgifterna öfver folkets lifsytringar på skilda områden. Den andra boken återigen, som är ett komplement till historiken, innehåller tabellverkets förslingsalster, de båda åren 1755 och 1761 å tjänstens vägnar afgifna berättelserna om rikets statistiska förhållanden. Samtliga de dokument, på hvilka hr H:s studie öfver tabellverkets uppkomst är baserad, hafva icke förut varit publicerade och en del af dem t. o. m. ansetts försvunna. En samling för ämnet betydelsefulla aktstycken inflyta som bilagor vid afhandlingens slut, hvarigenom bokens värde än mera förhöjes. Jämväl de båda särskildt tryckta relationerna äro här för första gången offentliggjorda.

Efter en framställning af befolkningsstatistikens bristfälliga källor från nyare tidens början, når förf. fram till 1686 års kyrkoordning, hvilken som bekant betecknar en reform af den prästerliga bokföringen, för att därefter stanna vid Frihetstidens sträfvanden. Först 1730- och 40-talens famlande och jämförelsevis resultatlösa försök att åstadkomma ett organiseradt tillgodogörande af det rika statistiska material, som genom präster-

skapets regelbundna nominativa förteckningar allt från kyrkoordningens år hopade sig i de olika församlingsarkiven. Det var omsider svenska Vetenskapsakademiens intresse för saken och framför allt dess sekreterares, den begåfvade, tidigt borttryckte matematikern Pehr Elvius' befolkningsstatistiska arbeten, som jämte impuls äfven från annat håll förorsakade Rikets Ständers, d. v. s. dess sekreta utskotts, betänkande om tabellverket. Kgl. Maj:t gillade detsamma till alla punkter den 3 Febr. 1748, hvilket datum sålunda kan betecknas som det svenska tabellverkets födelsedag, om det också trädde i verksamhet först med år 1749.

Det faller af sig själlt, att prästerskapets nya och ovanliga arbete, insändande af tabeller öfver såväl befolkningsrörelsen som folkmängden och dess gruppering, särskildt under de första åren skulle vålla åtskilliga besvärligheter och missförstånd, härledda jämväl ur vederhörandes kritiklöshet eller försumlighet. Det saknas heller icke klagomål öfver tekniska bristfälligheter, i formulär o. d. Själfva centralorganet erhöi efter det första mera provisoriska arrangementet en fastare prägel af särskild myndighet genom tabellkommissionens konstituerande 1756.

De två *relationer*, som äro tabellverkets tidigaste resultat och daterade år 1755 och 1761, hafva af hr Hjelt utgifvits i deras ursprungliga skick, utan att han bifogat någon belysande kritik af de uppgifter och uttalanden, som i dem förekomma. Öfver hufvud kan anmärkas, att dessa första prof på tabellverkets arbete icke alltid lämna inom sig öfverensstämmande sifferuppgifter; tabeller, hvilkas slutsummor borde varit lika, visa ofta divergerande sådana, beroende naturligtvis på luckor i materialet. Synnerligen inressant är det emellertid att taga del af deras innehåll. Till det första «ödmjuka betänkandet om Tabellverket» har hr H. jämväl publicerat de till grund för memorialet liggande generaltabellerna. De basera sig på länstabellerna för år 1749, hvilka efter åtskilligt dröjsmål af landshöfdingarna insändts och först då hunnit bli färdiga. De innefatta: 1) antalet döpte (= födde), begrafne (= döde) samt genom döden upplöste och vigde hjonelag; 2) döde, fördelade efter kön, ålder och dödsorsaker; äfvensom 3) folkmängden med fördelning efter kön, ålder och civilstånd samt efter stånd och yrke, jämte några «omständigheter», d. v. s. uppgifter på antalet hushåll, gästgifverier, kaffehus, källare och krogar. I själfva memorialet framlägga de kommitterade de åtgärder, hvilka de «funnit nödigt att andraga» till följd af hvad genom tabellverkets siffror framgått. Hvad som i dessa särskildt gaf anledning till bekymmer voro två saker, nämligen dels den starka dödligheten, dels emigrationen, hvilka hade till följd, att Sveriges folkmängd snarare syntes minskas än ökas. Först ett kvartsekel senare har Wargentín visat, att utvandringen genom felaktig beräkning i tabellerna kommit att ståta med öfverdrifna siffror.

Den andra relationen af år 1761 hänför sig till material för åren 1749—57 och är till omfånget ofantligt vidlyftigare än den föregående (omkr. 115 sidd. mot 11). De till grund liggande generaltabellerna äro här icke tryckta. Det underdåniga memorialet utgör en om ett godt arbete vittnande, sakrik och genomtänkt, ofta af en drastisk humor präglad framställning af Sveriges demografiska förhållanden, jämt förslag till åtgärder att råda bot på de många beklagliga saker, som däri förefunnos. Sålunda

gifvas anvisningar till förbättring af folkmängdens ringhet medelst åtgärder rörande allmän hälsovård och emigrationens förminskande medelst drägliga och nyttiga «allmänna författningar», hvilka göra lifvet godt därhemma. Landets statshushållning och ekonomiska lif öfverhufvud kritiseras under betonande af de nödiga reformerna. Men först och sist riktar sig kommissionen mot sådana inrättningar, skattebördor eller annat, som verka hämmande på jordbrukets fria och kraftiga utveckling, och i det hela mot den rådande regimen, som icke på tillbörligt sätt vårdade sig om denna «de öfriga näringarnas grundfäste» och «fröstocken till statens naturliga styrka». Afhandlingen är färgad af den fysiokratiska skolans idéer, så att man ständigt får möta utläggningar af Quesnays bekanta motto: «Fattig bonde, fattigt land; fattigt land, fattig kung». Mot ståt och yppighet samt ämbetenas onödiga ökning vänder sig talet i det sammanhanget ofta.

I sista kapitlet af sin studie öfver svenska tabellverkets uppkomst-historia värdesätter förf. dess allmänna betydelse för den befolkningsstatistiska forskningen. Liksom detsamma med afseende på den yttre organisationen och det regelmässiga funktionerandet af statistisk iakttagelse, resulterande i solida sifferuppgifter, betecknar en epok i den ifrågavarande forskningens utveckling, så skulle tabellverket äfven för den befolkningsstatistiska teorien kunnat verka omdanande och förnyande. Men materialets otillgänglighet, nära sammanhängande med den hemlighetsfullhet, som då för tiden i dylika saker ansågs vara af nöden, gjorde att utländska bearbetningar icke kunde komma ifråga, och de svenska statistici framlade i sina alltid till tyska språket öfversatta afhandlingar endast fragment af det rika materialet:

Förf. tadar i samband härmed tabellkommissionens bästa kraft Pehr Wargentins för det menliga inflyande, han genom sin öklarhet i en afhandling 1754—55 på en så väsentlig punkt som beräkandet af mortaliteten inom olika åldrar utöfvat på befolkningsstatistikens vidare utveckling, och för det litterärhistoriska falsarium, hvartill han gifvit upphof, då han satte Halleys namn under ett sätt att beräkna mortaliteten, som denne aldrig använt. Denna metod går ut på att *blott* ur underrättelserna öfver de under en längre eller kortare tidrymd aflidnes åldersfördelning uppställa en mortalitetstabell, som utvisar döde och kvarlevande från år till år af en viss generation. Med afseende på Wargentins förhållande i dessa stycken vilja vi hänvisa till en liten skrift, som författaren icke tyckes ha uppmärksammat, *P. W. Wargentins und die sogenannte Halley'sche Methode* af en bland de ypperste målsmännen i vår tid för den historiska matematiken, G. Engeström i Stockholm. Här vilja vi endast framhålla, hvad jämväl hr H. i en not anmärker, att Wargentins ingalunda kritiklöst begagnat sig af det omordade beräkningssättet; han har åtminstone i förbigående understrukt, att dess resultat utvisade riktiga siffror endast under förutsättningen af en stationär befolkning. På samma gång man uttalar den riktiga anmärkningen, att han icke söndrat mellan begreppen generation och tidrymd, så må man också betona, att han icke gaf en framställning af metoderna för exakt beräkning af mortalitetstabeller, utan nöjde sig med tillnärmelsevisa tal. Då W. ärnade utforska en någorlunda approximativ mortalitetstabell, och han, såsom då var förhållandet, icke hade att

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK—STATISTIK—EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

UNDER MEDVERKAN AF

OSCAR ALIN, HUGO BLOMBERG OCH C. A. REUTERSKIÖLD

ANDRA BANDET

3 ÅRG. 1900

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

LUND 1900
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI

Administrativ praxis.

4. Angående vägrad fastställelse af jordafsöndring från till skatteköpta lotshemman.

Enligt köpekontrakt den 16 maj 1898 försålde Tjockö byamän till Alfred Westerling ett byamännen gemensamt tillhörigt jordområde å den s. k. Högholmsudden.

Ansökning gjordes därefter hos Kbfde, att Kbfde måtte, med godkännande af den skedda upplåtelsen, medgifva, att området i fråga finge afsöndras från hemmanen n:ris 1-3 Tjockö, hvilka tillsammans utgjorde Tjockö by, men utlät sig Kbfde genom resolution den 29 november 1898, att, enär Tjockö by, hvar till den genom åberopade köpeafhandlingen upplåtna lägenhet samfäldt hörde, bestode af numera till skatte sålda kronolotshemman, samt hos Kbfde förvarade handlingar utvisade, att åtminstone en del af nämnda skatteförsäljningar skett under förbehåll från kronans sida, att mindre delar och tillhörigheter ej finge från de till skatte upplåtna hemmansdelarne söndras, alltså och då, enligt 30 § i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, ofvanberörde förbehåll fortfarande ägde giltighet, funne Kbfde den sökta fastställelsen af jordafsöndringen icke kunna meddelas.

Häröfver anförde Westerling såväl för egen del som i egenskap af ombud för åtskilliga Tjockö byamän besvär hos Kammarkollegium med yrkande, att Kollegium måtte, med upphäfvande af öfverklagade resolutionen, fastställa ifrågavarande jordupplåtelse eller ock återvisa målet till Kbfde för ny laglikmätig behandling, men fann Kollegium, enligt utslag den 11 augusti 1899, uti hvilket K. M. enligt beslut den 11 maj 1900 ej gjorde ändring, icke skäl vare sig att bifalla yrkandet om målets återförvisning till Kbfde för ny pröfning eller att i öfrigt göra ändring i öfverklagade resolutionen.

G. T.

5. Tillkommer del dömstol eller administrativ myndighet att afgöra om, huru och till hvad belopp klockares löningsrättigheter skola utgöras af visst hemman?

Sedan Kantor N. Svensson i Oppmanna efter stämning vid Villands häradsrätt utfört påstående om åläggande för Nils Svensson, såsom ägare till $\frac{1}{16}$ mantal n:ris 4 och 5 Norra Mjönäs, att till honom utgifva ersättning för de på sagda hemman sig belöpande, honom såsom klockare i Vånga församling tillkommande oguldna löneförmåner för tiden från den

ADMINISTRATIV PRAXIS

1 maj 1890 till den 1 maj 1896, utlät sig häradsrätten medels utslag den 8 juni 1897, att, emedan i saken blifvit utreddt, att kantor Svenssons företrädare såsom klockare i Vånga församling i enlighet med församlingens vid kyrkostämman den 9 aug. 1868 meddelade beslut, som ostridigt vunnit laga kraft, af den svaranden tillhöriga fastigheten i Norra Mjönäs ägt uppbära årligen 9 kannor korn, en julmat och 3 händer lin och hvart annat år en ost, samt att Svensson den 13 maj 1877 blifvit antagen till klockare och organist i nämnda församling emot åtnjutande af samma lönevillkor som förre innehafvare af berörda tjänster, ty och som hvad svaranden invändt mot ofvan nämnda kyrkostämmas behörighet att fatta beslut om klockarens allöning ej förtjänade vidare afseende samt, äfven om klockarelönen i Vånga församling numera blifvit reglerad i enlighet med af svaranden åberopade förordning angående allmänt ordnande af klockares löneförmåner den 2 nov. 1883, regleringen ej utan sökandens samtycke finge tillämpas under hans tjänstetid, alltså och då svaranden medgifvit, att han ej till sökanden guldit ofvanberörda på hans fastighet belöpande afgifter för åren 1890—1895, och sökanden visat, att dessa afgifter borde för hvarje år uppskattas till, 9 kannor korn 1 krona 47 öre en julmat 1 krona, 3 händer lin 30 öre och en half ost 25 öre eller tillsammans 3 kronor 2 öre, förpliktades svaranden att, emot kvitto till sökanden genast utgifva fordrade 18 kronor 12 öre.

Parterna fullföljde efter vad saken hos Hofrätten öfver Skåne och Blekinge, som i dom den 6 maj 1898 fann skäl icke hafva förekommit, ledande till ändring i häradsrättens utslag.

Sedan Nils Svensson häruti hos K. M:t yrkat ändring, som Kantor Svensson bestridt, uttalade Kammarkollegium i infordradt underd. utlåtande bl. a. att, då i målet vore fråga om, huru och till hvad belopp klockares löningsrättigheter skulle utgöras, det jämlikt 3 § 2 mom. a) uti den för Kollegium den 14 nov. 1879 utfärdade instruktion syntes Kollegium, som om ärendet skulle vara af beskaffenhet att tillhöra administrativ ämbetsmyndighets handläggning och pröfning, men upptog K. M:t saken och utlät sig i dom den 9 nov. innevarande år, att, emedan genom hvad i saken förekommit måste anses utreddt, att klockaren i Vånga församling sedan äldre tid ägt att från det Nils Svensson tillhöriga $\frac{1}{16}$ ml Norra Mjönäs årens 4 och 5 såsom lön uppbära årligen 9 kannor korn, en julmat och 3 händer lin och hvart annat år en ost, samt Kantor Svensson, hvilken tillträdtt sin befattning, innan klockarelönen blifvit på annat sätt bestämd, varit berättigad att under ifrågavarande år från sagda hemman bekomma, hvad sålunda sedan äldre tid i förevarande hänseende därifrån utgått, ty och som Nils Svensson icke förebragt skäl därtill, att omstända förmånerna, hvilka ostridigt icke kommit Kantor Svensson till godo, af honom för högt beräknats, pröfvade K. M:t lagligt fastställa det slut, hvartill domstolarne i saken kommit.

G. T.

6. K. M:t upphäver i administrativ väg arfsrätten till Vessige pastorat, emedan det bref, hvarpå den grundats, ehuru sedermera konfirmeradt af K. M:t, ansetts vara understucket.

Vessige och Askome församlingars pastorat i Göteborgs stift härhittills betraktats såsom ärfeligt inom Kjerrulfska släkten, till stöd hvarför

åberopats ett s. k. condonationsbref, som skulle hafva utfärdats af Karl XI den 24 nov. 1677, af innehåll hufvudsakligen, att dåvarande kyrkoherden i pastoratet Martinus Kjerrulf för sitt välförhållande under pågående krig med Danmark i så måtto benådats, att pastoratet skulle honom och hans efterkommande bröstarfvingar i nedstigande grader såsom en arfsrätt tillhöra, såväl i mans- som i kvinnolinien, till evärdeliga tider. Något arfsanspråk på grund af berörda condonationsbref framställdes väl icke vid de två tillfällen, då pastoratet närmast efter Martinus Kjerrulfs död var ledigt, nämligen första gången år 1690, då en af dennes söner, såsom vid den tiden ofta var fallet, «för husets conserverande» erhöll pastoratet, samt andra gången år 1735, då Andreas Gadelius utnämndes till pastor i Vessige i vanlig för konsistoriella pastorat gällande ordning, men då efter den sistnämndes år 1760 timade frånfälle en sondotters son till Martinus Kjerrulf, komministern i Svenljunga Petter Wetterberg gjorde underdånig ansökning om förnyelse och stadfästelse af omförmälda condonationsbref, däraf han vid ansökningen fogat en bestyrkt afskrift, förnyade och stadfäste K. M:t, i anledning af samma ansökning, genom nådigt bref den 16 sept. 1760 det genom condonationsbrevet gjorda nådiga förordnande, så att det framgent skulle komma Martinus Kjerrulfs bröstarfvingar och efterkommande till godo, hvarefter pastoratet städe besatts med innehafvare af den Kjerrulfska släkten i enlighet med bestämmelserna i condonationsbrevet.

Sedan kyrkoherdebeställningen i berörda pastorat år 1896 genom dåvarande kyrkoherdens död blifvit ledig, tillkännagaf Domkapitlet därefter genom anslag, att de prästmän, som ansågo sig berättigade att till nämnda inom Kjerrulfska släkten ärfvliga pastorat såsom sökande sig anmäla, ägde att, inom viss tid och på föreskrifvet sätt, till Domkapitlet ingifva sina till K. M:t ställda ansökningar, och öfverlämnade Domkapitlet, sedan tvänne dylika ansökningar inkommit, handlingarna till K. M:t jämte det hos Domkapitlet i ärendet förda protokoll.

Efter det sedermera Vessige och Askome församlingar hos K. M:t anhållit, att, då i fråga om själavård ärfvlighetsprincipen vore alldeles förkastlig och fördenskull icke borde tillämpas samt i allt fall de handlingar, på hvilka, till förmån för Kjerrulfska släkten, grundats anspråk på arfsrätt till pastoratet, icke lagligen tillkommit, pastoratets egenskap af ärfvlighet inom Kjerrulfska släkten måtté förklaras hafva för all framtid upphört, blefvo vederbörande satta i tillfälle att i ärendet sig yttra och inkommo i anledning däraf förklaringar af åtskilliga efter uppgift arfsberättigade, af hvilka en del bestredo bifall till församlingarnes framställning, hvarjämte underd. utlåtanthen afgåfvos af Kbfde, Domkapitlet, Kammarkollegium, Riksarkivarien och Justitiekanslersämbetet, därvid anfördes af *Kammarkollegium*, att, då, såvidt utrönas kunnat, någon antydning om tillvarön af ett särskildt arfsprivilegium å Vessige pastorat icke förekommit vid pastoratets tillsättning förrän år 1760, då en afskrift af det så kallade condonationsbrevet af den 24 nov. 1677 första gången föredöddes, samt i allt fall åtskilliga, östridigt autentiska bref af Karl XI, hvilka i ärendet förebragts, motsåde innehållet i condonationsbrevet, hvilket hvarken i original eller koncept kunnat återfinnas, det med all sannolikhet syntes kunna antagas, att K. M:t genom en understucken handling blifvit vilseledd, när nådig stadfästelse å arfsrätten till pastoratet den 16 sept. 1760 meddelades, samt att kollegium på grund af hvad sålunda och i öfrigt i ärendet förekommit, för sin

del funne anledning, att, utan afseende å hvad åtskilliga förklarande parter häremot crinrat, tillstyrka, att Vessige pastorat måtte, med bifall till den gjorda framställningen, förklaras skola nu och framgent tillsättas i den för konsistoriella gäll föreskrifna ordning, äfvensom af *Riksarkivarien* bl. a. att ifrågavarande condonationsbref först upptäckts af förbemålde komministern Petter Wetterberg, hvilken, sedan han anmält sig såsom sökande till Drengsereds pastorat och å förslag därtill uppförts på andra rummet, år 1759, utan att omnämna, på hvad sätt han kommit i besittning af condonationsbrevet, till Domkapitlet ingifvit en vidimerad afskrift däraf, med anhållan att Domkapitlet måtte hos K. M:t »omröra» delsamma såsom ett adjutorium till hans befordran; att den sålunda till Domkapitlet ingifna afskriften varit försedd med vidimation af annan lydelse än den afskrift, hvilken påföljande år till K. M:t ingifvits, att condonationsbrevet stode i uppenbar strid såväl med en af Karl XI den 27 nov. 1680, på ansökning af Martinus Kjerrulf, utfärdad resolution som med 1686 års kyrkolag; att samma condonationsbref, hvilket hvarken i original eller koncept kunnat återfinnas, icke heller funnes infördt i Riksregistraturet; att ehuru det af Petter Wetterberg år 1759 företedda dokumentet intygats vara endast en hufvudcopia, vidimationsintygen sedermera å den till K. M:t ingifna afskrift ändrats så, att denna afskrift syntes vara gjord efter originalet, hvilket ock förutsatts, då förnyelsen 1760 meddelades, att condonationsbrevet vore i formellt hänseende så egendomligt och afvikande från den vanliga kanslistilen, att det näppeligen kunde hafva tillkommit på öfligt och lagligt sätt, samt att Riksarkivarien i anseende härtill och på öfriga anförda skäl ansåge, att det med en till visshet gränsande sannolikhet kunde antagas, att K. M:t genom en understucken handling blifvit vilseledd, när nådig stadfästelse å arfsrätten till Vessige pastorat den 16 sept. 1760 meddelades; och yttrade sig Justitiekanslersämbetet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kammarkollegium och Riksarkivarien. I Kammarkollegium var en ledamot skiljaktig och hemställde, under åberopande att frågan om condonationsbrevets äkthet innefattade ett ämne, hvilket det icke torde tillkomma administrativ myndighet att slutligen pröfva och afgöra, att K. M:t, med undanrödjande i anledning af hvad i ärendet förekommit, af 1760 års nåd. stadfästelse utaf condonationsbrevet, täcktes förklara, att Vessige pastorat skulle nu och framgent tillsättas i den för konsistoriella gäll stadgade ordning, för så vidt ej någon efter Martinus Kjerrulf arfsberättigad, som ej uttryckligen afsagt sig alla arfsanspråk på pastoratet, inom viss tid t. ex. sex månader efter delfäendet af K. M:ts beslut, hos Domkapitlet styrkte, att rättegång mot vederbörande blifvit anhängiggjord i syfte att få condonationsbrevets bestridda äkthet erkänd, samt att det skulle bero på förnyad pröfning af K. M:t dels, huru, för den händelse dylik rättegång anhängiggjordes, med pastoratets skötsel skulle förhållas, till dess delsamma blifvit slutligen afgjord, dels ock hvilka åtgärder kunde påkallas, därest, mot förmodan, condonationsbrevet af domstolarna skulle tillerkännas äkthet. Vid föredragning den 9 nov. 1760 fann K. M:t emellertid med hänsyn till hvad angående det till stöd för den förnämnda arfsrätten åberopade condonationsbrevet blifvit upplyst samt hvad för öfrigt förekommit, godt, utan afseende å de gjorda ansökningarne till ifrågavarande kyrkoherdebefattning, förklara, att Vessige pastorat nu och framgent skulle tillsättas i den för konsistoriella gäll stadgade ordning. G. T.

Innehåll.

Uppsatser.

	Sid.
ANDERSSON, TH., Om kommunalstatistikens betydelse och uppgifter	221
BORELIUS, J. J., En rysk socialfilosof vid det nittonde århundradets slut	18
FAHLBECK, P. E., De dyra tiderna	1
— —, Kielerfredens artikel IV	67
— —, Den utländska betalningsbalansen och exporten	197
— —, Sveriges framstående män	241
— —, Bankreformen	277
FLODSTRÖM, S., Thieles proportionella valmetod	115
HUSS, G., Något om vår jordbruksstatistik	97
REUTERSKIÖLD, C. A., Om kommandomål och högsta befälet öfver krigsmakten	36
— —, Modern statslära	295
TÖRNEBLADH, R., Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar III, IV	131, 261
WIDELL, L., Svenska statens utgifter 1850—1897	150
ÖPSTRÖM, O., Några skolstatistiska data	81

Strödda meddelanden.

	Sid.
Ett angrepp på katedersocialismen	61
Bolagsgrundandet i Sverige 1897--99	64
Degeneration bland Australiens brittiska befolkning?	65
Kvinnliga yrken i Amerika	66
Negrer och boerer	123
Nativiteten i olika samhällsklasser	125
Könsproportionen bland nyfödde	126
Privatförmögenheten i Frankrike	129
De nordamerikanska trusts	183
En förändrad benämning på samhällsvetenskapen	186
Om naturfolkens betydelse såsom studieobjekt	186
Den kvinnliga yrkesutöfningen i Tyskland	187
Fabriksinspektion och obligatorisk arbetareförsäkring	189
Chartered Companies	189
En tysk-nederländsk tullförening	251
Tysklands handelsflotta	253
Lefnadsålder och social ställning	307

Anmäld litteratur.

HANSEN, A. M., Norsk folkepsykologi. — Af F. HJELMQVIST	314
HJELT, AUG., Det svenska tabellverkets uppkomst. — Af S. WALLENGREN	311
— —, De första officiella relationerna om svenska tabellverket. — Af S. WALLENGREN	311

	Sid.
LEVASSEUR, E., Comparaison du travail à la main et du travail à la machine. — Af S. WALLENGREN	256
TALLQVIST, J. V., Bidrag till belysande af det svenska myntets historia i Finland sedan år 1808. — Af S. WALLENGREN	193
— —, En blick på Finlands banks utlåningspolitik sedan år 1868. — Af S. WALLENGREN	195

Administrativ praxis.

1. Debitering af vägskatt	1
2. Afsöndring från hemmansdel	2
3. Årlig afgäld vid jordafsöndring för alltid	3
4. Vägrad fastställelse af jordafsöndring från till skatte köpta lots-hemman	5
5. Klockares löningsrättigheter	5
6. Upphävande af arfsrätten till Vessige pastorat	6

tillgå några tillförlitliga uppgifter öfver befolkningens åldersfördelning, så måste han välja en metod, som uteslutande eller hufvudsakligen grundas på dödslistorna. Han hade blott behof af approximativa tal och var själf medveten om metodens bristfällighet. Slika beräkningar böra naturligtvis inskränkas till fall, där befolkningens fördelning efter åldersklasser antingen är icke alls känd eller åtminstone icke med någon noggrannhet kan såsom faktum konstateras. I öfverensstämmelse härmed visar sig W. i en senare afhandling, då han hade ordentligt siffermaterial att tillgå, alldeles icke begagna »den Halleyska metoden», utan »nöjde sig med en enkel uträkning af de aflidnes relativa antal inom skilda åldersklasser», såsom Hjelt själf i en not meddelar. Knapps hårda dom öfver Wargentins befolkningsstatistiska arbeten torde vara åtskilligt öfverdrifven, och särskildt det påstående, som visserligen icke hr H. formulerar, utan den nämnde tyske statistikern, att teorien för mortalitetsberäkning skulle rent af bragts till stillestånd genom Wargentins åtgörande, torde sakna nödiga bevis för sin sanning.

Den förtjänstfulla afhandling, hvilken hr Hjelt lämnat som »en vördnadsfull hyllningsgärd åt de dyrbara kulturminnen Sverige äger i sitt och dess tvillingsyster Finlands tabellverk», måste läsas med stort intresse och vittnar om erkännansvärda arkivstudier. Den behandlar utvecklingen intill skilsmässan från Finland. Jämväl bör man vara honom tack skyldig för att han dragit försorg om publicerandet af de båda första alstren af svensk officiell statistisk forskning, af hvilka han själf återfunnit det ena som förlorat ansedda. Att Sverige genom sitt initiativ på ifrågavarande område för hela den internationella statistiska forskningen skapat ett oskämbart studiematerial, enastående i sin omfattning, är i och för sig ett kulturhistoriskt faktum af stort intresse.

HANSEN, A. M. *Norsk folkepsykologi med politisk kart over Skandinavien*. 102 s. Kristiania 1899.

Ofvanstående arbete utgör väsentligen en tillämpning på norska förhållanden af de teorier, som Ammon framställt i »Die natürliche Auslese beim Menschen». Liksom denne förf. ser Dr Hansen i *rasen* en af de viktigaste, om ej den allra viktigaste faktorn i folkets lif. Sitt hufvudsakliga material hämtar han från Arbo's antropologiska undersökningar, supplerande dem med bygdebeskrifningar af äldre och yngre datum, i synnerhet läkareberättelser. Stödjande sig härpå, söker han så kasta nytt ljus öfver Norges historia från uråldriga tider och till våra dagar.

I norska folket ingår, enligt Arbo, utom Lappar och Finnar minst två raser, en mera *långskallig*, hufvudsakligen boende i det inre af landet, den andra *kortskallig*, längs kusten i väst och sydväst, med sitt centrum på Jæderen. Förf. har funnit, att det råder en slående öfverensstämmelse mellan »kortskallarnes» utbredning och högervalkretsarne vid 1897 års val.

De båda kartorna, han uppgjort däröfver, förete också blott *ett* betydligare undantag. Det är Östlandet, med en jämförelsevis ringa procent «kortsallar», men med ganska stark höger. För att ytterligare påvisa den politiska partiställningens beroende af rasen, jämför förf. förhållandet härad för härad i Kristiansands stift. I 42 distrikt af 54 skulle, enligt honom, «högergrad» och «kortsallegrad» sammanfalla i det närmaste. «Kortsallarne» måste alltså vara rasbestämt konservativa. Det finnes visserligen «långskallar» också inom högern, men partinamnen vid 1888 års val visa, att det då åtminstone fanns en tydlig skillnad mellan de båda olika elementen inom det konservativa partiet. Från Västlandet, «kortsallar» egentliga hemvist, kommo «de moderate», «högern» åter rekruterades från Östlandet.

I «kortsallarne» ser förf. ättlingar af Norges äldsta befolkning, som bott långs hafvet i söder och väster och underkultvats af en invandrande långskallig folkstam, det ariska eröfrarfolket. Den härskande rasen har på Västlandet så småningom decimerats genom krig, utvandring o. d. och resterna hafva absorberats af den en gång undertryckta lägre rasen. Det är samma utveckling, som ägt rum äfven annorstädes i Europa.

I ett par mycket väl skrifna kapitel skildrar förf. de andliga egendomligheter, som utmärka de båda norska raserna. Han uppvisar talrika likhetspunkter mellan forntidens vikingar och trälar å ena sidan och nutidens långskalliga och kortsalliga norrmän å den andra. I följande karakteristiska satser kan han sägas hafva sammanfattat sina omdömen: «Det åpne fric blik, det lyse, dierve, hårdføre, rakryggede, pålitelige, uavhengighetskjære, gæstfri, ridderlige, storlinjede, aristokratiske væsen» — det är «långskallarne». Den andra rasen åter: «det usikre blik, det for-dækte, mistroiske, misundelige, smalsporede, lutryggede, ukrigerske, upålitelige, tunge, veike».

Af dessa karaktersegenskaper betingas rasernas ställning i norska folkets politiska lif under 1800-talet. Kortsallar» «bøjelser att draga ned allt, som höjer sig öfver den allmänna nivåen, gjorde dem till ifriga deltagare i den gamla vänsterns strider mot ämbetsmannaväldet.» Bondeoppositionens» förnämste män kommo från Västlandet. Då målet var vunnet, visade sig snart omöjligheten af samarbete mellan de två raselementen inom den gamla vänstern. Det tveksamma, okrigiska draget i «kortsallar» karakter tog ut sin rätt. Den nya vänstern är enbart långskallig; «kortsallar» hafva som «moderat parti» gått öfver på den konservativa sidan. Deras politik har dock alltid, enligt författarens mening, varit ett utslag af en utpräglad rasindividualitet.

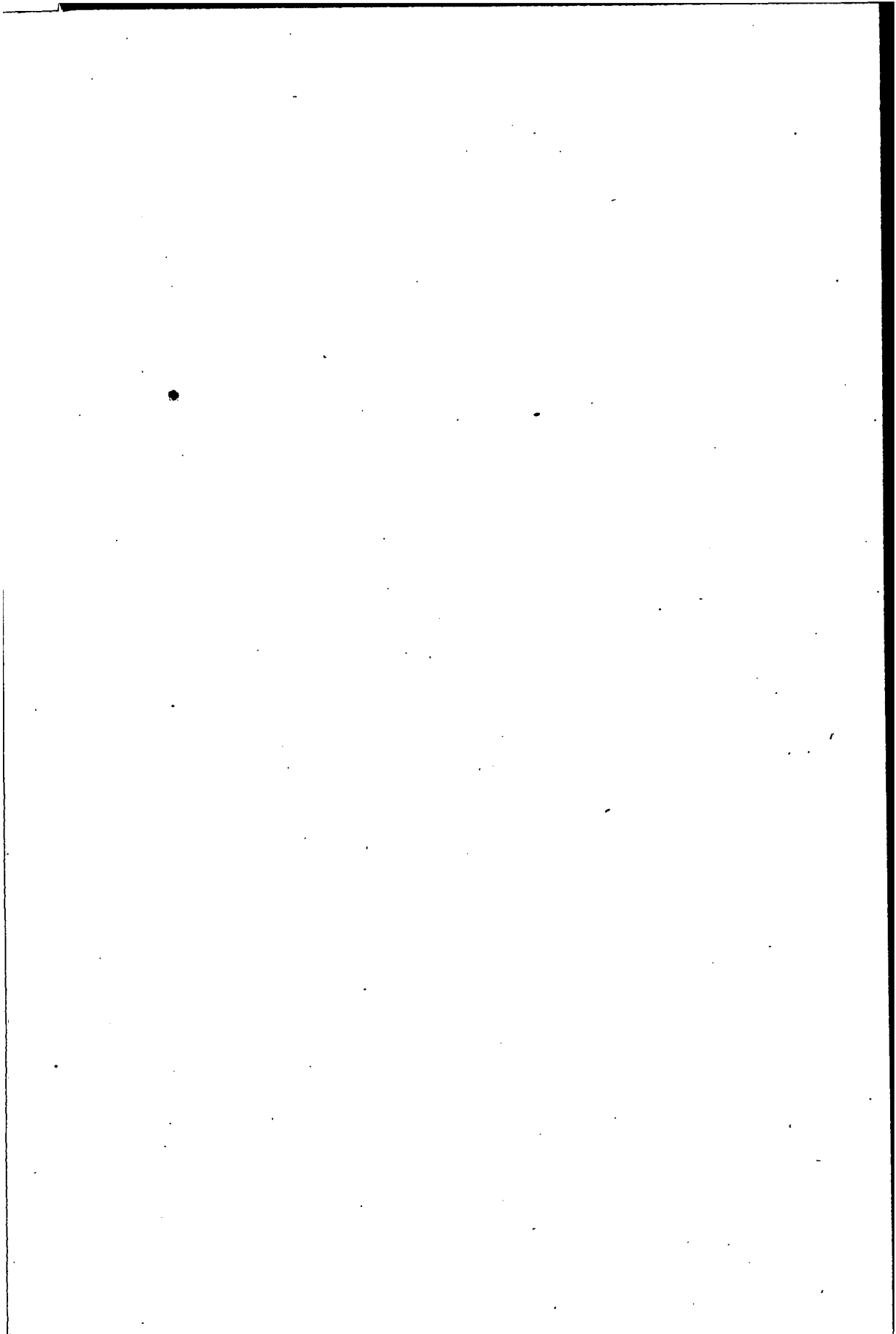
Författarens stil är originell och kraftig och ovillkorligen rycker han läsaren med sig. Den bild, han gifver af de två norska raserna är så lifvande, och själf är han så fullt och fast öfvertygad om sina åsikters riktighet. Dock måste man ställa sig i någon mån tviflande mot de resultat, till hvilka han kommit. I årtusenden skulle de två norska raserna bott sida vid sida och trots all inverkan af korsningen, af gemensamheten i lefnadssätt och sysselsättning, trots alla påverkningar af mer andlig art skulle fortfarande «racen beherske det hele forhold!» Dr Hansens bevisföring kan knappast anse: bindande. Ofta äro de tal, på hvilka beräkning-

garne byggts, för små för att utesluta inverkan af tillfälligheter. För öfrigt är ej öfverensstämmelsen fullt så stor, som författaren framställt den, men framför allt, det är för liten del af landet, som ännu är noggrannt undersökt.

Det är vidare i grunden genom en omkastning af begreppen, som förf. lyckats framställa den norska partipolitiken såsom ett så pregnant uttryck af rasförhållandena. Egenskaper, som utmärkt alla tiders och alla länders bondepolitik — t. o. m. hos ett så homogent långskalligt folk som svenskarne — hafva af Dr H. gjorts till typiska särmärken för den kortskalliga rasen. Grunden till skillnaden mellan gamla och nya vänstern är i själfva verket ej så mycket att söka i någon slags rasmotsats, utan fastmer i en social olikhet. I den gamla vänstern var det rena bondeelementet det dominerande, den nya åter har mer karakteren af ett småborgerligt radikalt parti. Det kunde i sammanhang härmed vara af intresse att veta, hur förf. från sin ståndpunkt vill förklara den senaste skismen inom vänstern, hvar han denna gång finner utslaget af «Norættens (dvs. långskalarnes) sikreste instinkter».

För att ytterligare styrka sina hypotesers riktighet har Dr H. utsträckt jämförelsen äfven till Sverige och Danmark. För båda dessa länder gäller det emellertid, att materialet är ofullständigt, gundande sig mer på förmodanden än på verkliga fakta. Hvad Sverige angår, måste man invänta afslutningen af den nu pågående omfattande antropologiska undersökningen, innan man kan afgifva något bestämdt omdöme, men det förefaller, att döma af de redan meddelade upplysningarne om dennas resultat, som om dessa ej skulle komma att bekräfta Dr Hansens åsikter.

F. H.

Innehåll:

- R. Törnebladh**, Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar. IV.
- P. E. Fahlbeck**, Bankreformen.
- C. A. Reuterskiöld**, Modern statslära.
- Strödda meddelanden.**
- Litteratur.**
- Administrativ praxis.**
-

Till red. insända skrifter:

Zeitschrift für Socialwissenschaft, herausg. von J. Wolf,
1900:

H. 10. *Aufsätze*: E. WESTERMARCK, Der Ursprung der Strafe. I. — J. GOLDSTEIN, Die Bevölkerungsfrage in Frankreich. — K. LAMPRECHT, Neuromantische Wirtschaftsgeschichte. — K. MAREINER, Französische Kolonialpolitik in Tunis. — *Socialpolitik. — Miscellen. — Buchbesprechungen.*

H. 11. *Aufsätze*: M. v. BRANDT, Die chinesische Frage vom deutschen wirtschaftlichen Standpunkt aus. — G. v. MAYR, Die wirtschaftliche, rechtliche u. sittliche Auffassung vom Arbeitsverhältnis. — E. WESTERMARCK, Der Ursprung der Strafe. II. — *Socialpolitik. — Miscellen. — Buchbesprechungen.*

Tidskrift utgifven af Juridiska Föreningen i Finland, 1900: H. 5:

Nationalökonomisk Tidskrift. Köbenhavn 1900: H. 5.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utgifven af Letterstedtska Föreningen, 1900: H. 7:

Social Tidskrift, organ för studenter och arbetare, utg. af G. H. VON KOCH, 1901: H. 1.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

☛ **Malmö** ☛

Fonder öfver 20,000,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

